

Haaga-Helia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden taloudellinen lukutaito ja sen parantaminen

Marina Gribovich

Tekijä Marina Gribovich	
Koulutusohjelma Finanssi- ja talousasiantuntijan koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Haaga-Helia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden taloudellinen lukutaito ja sen parantaminen	Sivu- ja liitesivumäärä 47 + 10
<p>Taloudellinen lukutaito on yhdistelmä taloudellista tietoisuutta, tietoa, taitoja, asenteita ja käyttäytymistä, jotka ovat tarpeen tietoon perustuvien taloudellisten päätösten tekemiseksi. Tämä aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Kaikkien on oltava taloudellisesti lukutaitoisia, jotta kotitaloudessa esiintyviä finanssiongelmia voidaan poistaa. On tärkeää olla ilman velkaa ja taloudellisesti turvassa. Ihmiset tekevät jatkuvasti rahaa koskevia päätöksiä, ja siksi tämä aihe on aina merkityksellinen.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia Haaga-Helian opiskelijoiden taloudellista lukutaitoa ja tarkastella millä tasolla se on tällä hetkellä. Tässä opinnäytetyössä rajoitetaan opiskelijoiden määrä korkeintaan 1000:een.</p> <p>Opinnäytetyö teoreettinen perustuu taloudellista lukutaitoa käsittelevään kotimaiseen ja ulkomaiseen kirjallisuuteen. Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselylomaketta. Opinnäytetyössä käytetään OECD:n kyselylomaketta, jota eri maat käyttävät laajalti taloudellisen lukutaidon tason määrittämiseen. Kysely toteutettiin 19.10.-1.11.2020 välisenä aikana ja tutkimuksen perusjoukkona olivat Haaga-Helian opiskelijat, jotka aloittivat opiskelun vuoden 2019 syksyllä. Kyselyyn vastasi yhteensä 108 opiskelijaa.</p> <p>Tutkimuksen perusteella Haaga-Helian opiskelijoiden taloudellinen lukutaito on korkealla tasolla. Syitä opiskelijoiden korkeaan taloudelliseen lukutaitoon ei sisällytetty tutkimukseen. Moniin kysymyksiin opiskelijat vastasivat enimmäkseen oikein. Huonoiten tunnettiin inflaation liittyviä kysymyksiä taloudellisen tietämyksen osiossa. Samoin opiskelijat menestyvät hyvin monissa taloudelliseen käyttäytymiseen liittyvissä kysymyksissä, mutta opiskelijoilla on ongelmia, kun on kyseessä varojen riittävydestä. Assistentin ja journalismin koulutuksen opiskelijat tekivät eniten virheitä kyselyn vastauksissa. Myös hotelli-, ravintola- ja matkailualan opiskelijat tekivät samoja virheitä, mutta vähemmässä määrin. Tietojenkäsittelyn ja finanssialan opiskelijat osoittivat hyviä tuloksia.</p>	
Asiasanat Taloudellinen lukutaito, talouslukutaito, tietämys, käyttäytyminen, asenne	

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset.....	1
1.2	Tutkimuksen rakenne	2
2	Taloudellinen lukutaito	3
2.1	Taloudellinen tietämys.....	3
2.2	Taloudellinen käyttäytyminen.....	7
2.3	Taloudellinen asenne.....	10
3	Aiemmat tutkimukset.....	12
3.1	OECD:n projekti.....	12
3.2	OECD / INFE 2011	13
3.3	OECD / INFE 2016	15
3.4	Suomessa tehdyt tutkimukset.....	16
3.5	Talouselukutaidon tutkimus Suomessa 2014.....	18
4	Tutkimuksen toteutus.....	23
4.1	Tutkimusmenetelmä	23
4.2	Tutkimusaineiston keruu ja analysointi.....	24
4.3	Kyselylomake	24
5	Tutkimuksen tulokset	27
5.1	Taustatiedot.....	27
5.2	Taloudellinen tietämys.....	29
5.3	Taloudellinen käyttäytyminen.....	32
5.4	Taloudellinen asenne.....	35
5.5	Itsearvio talousosaamisesta.....	37
6	Pohdinta	39
6.1	Tutkimustulosten yhteenveto ja johtopäätökset.....	39
6.2	Opinnäytetyöprosessin ja tutkimuksen luotettavuus.....	42
6.3	Oman oppimisen arviointi	43
	Lähteet.....	44
	Liitteet	48
	Liite 1. Saatekirje	48
	Liite 2. Kyselylomake	49
	Liite 3. Havainnot.....	54

1 Johdanto

Johdannossa kerrotaan opinnäytetyön taustasta, tavoitteista, rajauksesta ja tutkimusmenetelmästä. Sen lisäksi kerrotaan tutkimusaineiston keräämisestä ja tuloksia analysoidaan. Lopuksi tarkastellaan opinnäytetyön rakenne.

1.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset

Tämän opinnäytetyön aihe on Haaga-Helia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden taloudellinen lukutaito ja sen parantaminen. Päädyin tähän aiheeseen, koska olen henkilökohtaisesti kiinnostunut siitä. Teen sen ilman toimeksiantajaa. Opinnäytetyön tulokset tarjoavat arvokasta tietoa eri sidosryhmille, esimerkiksi oppilaitoksille ja rahoituslaitoksille. Se voi auttaa selvittämään Haaga-Helian kyselyyn osallistuneille opiskelijoille, mitä tietoa heiltä puuttuu taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Ammattikorkeakoulun johto voi päättää lisäseminaareista tai lisäkurssien mainonnasta opiskelijoille ja ulkopuolisille, mikäli opiskelijoiden taloudellisessa lukutaidossa ja tiedoissa ilmenee puutteita.

Mielestäni tämä aihe on hyvin ajankohtainen ja tärkeä. Jatkuva digitalisaation kehittyminen rahoitusosalalla on jo aiheuttanut ongelmia talouden hoidossa kuluttajien keskuudessa. Näitä ongelmia ovat esimerkiksi ylivelkaantuminen ja maksuhäiriömerkinnät. Suomen pankin mukaan tämä voi johtaa vakaviin kotitalouden velkaongelmiin, sosiaalisiin ongelmiin ja pahentaa koko talouden ongelmaa. Hyvä talouden lukutaito auttaa ratkaisemaan näitä ongelmia. (Rehn 2018, 3)

Tässä opinnäytetyössä käytetään OECD:n tekemää määritelmää taloudellisesta lukutaidosta. Tällä tavalla taloudellista lukutaitoa tarkastellaan eri osa-alueita käyttäen. Näitä osa-alueita ovat esimerkiksi taloudellinen tietämys, taloudellinen käyttäytyminen ja taloudellinen asenne. Kohderyhmäksi on valittu Haaga-Helian ammattikorkeakoulun eri alojen opiskelijat, jotka aloittivat opiskelu vuoden 2019 syksyllä. Tutkimuksen tavoite on selvittää, millä tasolla Haaga-Helian opiskelijoiden taloudellinen lukutaito on. Tätä varten käytetään OECD:n kyselylomaketta, jota eri maat käyttävät jo laajalti taloudellisen lukutaidon tason määrittämiseen.

Sen lisäksi opiskelijat arvioivat omia talouslukutaitoja, jotta saadaan selville, kuinka oikeassa he ovat ja vastaako opiskelijoiden käsitys omista talouslukutaidoista todellisuutta. Voidaan myös pohtia, olisiko ammattikorkeakoulussa tarvetta talousosaamisen strategialle riippumatta opiskelijan opiskelualalta. Tässä opinnäytetyössä ei tutkita syitä talouslukutaidon tasolle, vain tutkitaan tilannetta sellaisena kuin se on.

Tutkimus toteutetaan määrällisen eli kvantitatiivisen menetelmänä. Aineisto kerätään sähköisellä kyselylomakkeella Webropol-kyselyn muodossa. Kyselylomakkeet lähetetään sähköpostitse opiskelijoille saatekirjeen kanssa. Tutkimuslomakkeessa käytetään valmiita vastausvaihtoehtoja, jota vastauksia olisi helpompi vertailla. Lomakkeessa käytetään myös avoimia kysymyksiä. Tuloksia havainnollistetaan taulukoilla ja kuvioilla. Aineisto analysoidaan Microsoft Officen Excel -ohjelman avulla. Tässä opinnäytetyössä halutaan rajoittaa opiskelijoiden määrä korkeintaan 1000:een. On myös toivottavaa, että kohde-ryhmä koostuu noin 18–30-vuotiaista henkilöistä, mutta tämä ei ole välttämätöntä.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Opinnäytetyö koostuu kuudesta pääluvusta. Ensimmäinen luku on johdanto, joka sisältää opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset, lisäksi luvussa kuvaillaan tutkimuksen rakenne. Toisessa pääluvussa alkaa varsinainen teoriaosuus. Luvussa määritellään taloudellinen lukutaito, joka koostuu kolmesta osiosta. Osioita ovat taloudellinen tietämys, käyttäytyminen ja asenteet. Kolmaskin pääluku kuuluu teoriaosuuteen, siinä käsitellään OECD:n toimintaa ja aiempia kansainvälisiä ja kansallisia tutkimuksia. Opinnäytetyön teoreettinen perusta perustuu pääasiassa englanninkieliseen ulkomaiseen kirjallisuuteen taloudellisen lukutaidon tutkimuksesta. Kotimaista kirjallisuutta käytetään teorian tutkimuksessa jonkin verran vähemmän.

Neljäs, viides ja kuudes pääluvut ovat opinnäytetyön empiirinen osa. Neljännessä pääluvussa kerrotaan valitusta tutkimusmenetelmästä, tutkimusaineiston keräämisestä ja analysoimisesta. Luvussa mainitaan OECD:n kyselylomake, joka luotiin määrittelemään finanssialan lukutaito universaalina työkaluna. Sitä käytetään sekä kotimaisessa että kansainvälisessä tutkimuksessa. Tätä kyselylomaketta käytetään empiirisessä osassa ja tutkimusosassa. Kyselylomaketta muutetaan hieman tutkimuksen yksinkertaistamiseksi.

Tutkimuksen tulokset analysoidaan viidennessä luvussa. Luvussa esitetään tutkimustulosten yhteenveto ja johtopäätökset. Lisäksi viimeinen luku on omistettu tutkimuksen luotettavuuden, opinnäytetyöprosessiin ja oman oppimisen arvioimiseen. Seitsemännessä luvussa listataan lähteet, kahdeksannessa luvussa liitteet.

2 Taloudellinen lukutaito

Taloudellinen lukutaito tai talouslukutaito on termi, jota käytetään laajalti kansainvälisessä tutkimuksessa. Se on suhteellisen uusi määritelmä Suomessa. Englannin kielessä taloudelliselle lukutaidolle on kaksi termiä: economic literacy ja financial literacy. Economic literacy tarkoittaa kykyä analysoida taloudellisia kysymyksiä ja malleja yleisellä tasolla. Financial literacy tarkoittaa henkilökohtaista kykyä ymmärtää ja hallita omia talousasioita ja taloudellisia taitoja, joihin sisältyy muun muassa budjetointi ja säästäminen. Toisin sanoen taloudellinen lukutaito viittaa sekä taloudelliseen tietoon että kykyyn soveltaa tietoa käytännössä (Kalmi 2013, 150-151; Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 2).

Taloudellinen lukutaito on yhdistelmä taloudellisia tietoja, taitoja, asenteita ja käyttäytymistä. Ne ovat välttämättömiä taloudellisten päätösten tekemiseksi ja myös henkilökohtaisen taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi (Atkinson & Messi 2012, 13). Taloudellinen lukutaito on monimutkainen ilmiö, joten sitä tulisi tarkastella eri osa-alueiden, kuten taloudellinen tietämys, taloudellinen käyttäytyminen ja taloudellinen asenne kannalta (G20/OECD INFE 2017, 14).

Tämä aihe on hyvin ajankohtainen, koska ihmiset joutuvat tekemään jatkuvasti päätöksiä taloudellisista kysymyksistä. Esimerkiksi rahoitusmarkkinat ja eläkejärjestelmät asettavat yksilöille lisääntyneitä vaatimuksia. Monissa maissa työntekijät ovat yhä enemmän vastuussa eläkkeistä. Kuluttajien on valittava kasvava määrä sijoitus- ja vakuutus tuotteita. Kulutusluotto on yleistynyt ja tuoteryhmien väliset erot ovat muuttuneet epävakaammiksi. (Kalmi 2013, 151)

Taloudellinen lukutaito on lisännyt kansainvälistä kiinnostusta talouspolitiikkaan. Tehokain talouspolitiikka tässä suhteessa on Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa, Kanadassa, Puolassa ja Virossa. Taloudellisen lukutaidon parantamiseksi poliitikot toteuttavat erilaisia toimenpiteitä, esimerkiksi luovat kansallisia strategioita ja uusia instituutioita taloudellisen lukutaidon edistämiseksi. Suomi ei voi ylpeillä tällaisesta menestyksestä. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 7)

2.1 Taloudellinen tietämys

Taloudellinen lukutaito on välttämätön taito yhteiskunnassamme. Taloudellisessa lukutaidossa on kyse viisauden ja harkinnan käytöstä rahakäytössä. Nykyään ihmisten kyky hallita talouttaan, kyky etsiä tietoa ja tehdä päätöksiä omaa taloutta koskien on tärkeää. Iän myötä henkilön on otettava enemmän vastuuta taloudestaan. Jos henkilö ei opi hoitamaan

taloutta, se voi johtaa stressiin ja jopa psyykkisiin ongelmiin. Toisaalta hyvä taloudellinen lukutaito edistää mielenterveyttä ja hyvinvointia. (Peura-Kapanen 2012, 2)

Taloudellinen tietämys on tärkeä osa taloudellista lukutaitoa. Se sisältää perustiedot taloudellisista käsitteistä ja kyvyn käyttää laskutaitoja. Sen avulla hoidetaan itsenäisesti talousasioita, mikä tuo taloudellista hyvinvointia. Taloudellista tietämystä tarvitaan myös finanssi- ja talousuutisten seuraamiseen. Niitä voidaan käyttää verrattaessa rahoitustuotteita ja -palveluja ja tekemään tietoon perustuvia taloudellisia päätöksiä. Todisteet osoittavat, että esimerkiksi osakemarkkinoille osallistuminen ja eläkkeelle suunnitteleminen ovat hyödyllisiä, jos taloudellisen tietämyksen taso on korkea. Ja sama korkea taloudellinen tietämys vähentää kielteisiä tuloksia, kuten velan kasautumista. (G20/OECD INFE 2017, 15)

Digitalisaatio on auttanut parantamaan taloudellista lukutaitoa. Markkinoilla on jo monia erilaisia taloushallinnon sovelluksia, ja taloudellisesta lukutaidosta on paljon tietoa erilaisissa kanavissa, mukaan lukien blogit, oppaat ja pelit. Talousneuvot ja talousaiheiset kampanjat leviävät digitaalisesti. (Tanninen 2019)

Vuonna 2018 Yhdysvalloissa TIAA instituutti tutki Y-sukupolven taloudellista lukutaitoa ja heidän osallistumistaan finanssiteknologiaan (FinTech), erityisesti älypuhelinien käyttö taloudellisiin tarkoituksiin. Tässä tutkimuksessa Y-sukupolvi, joka tunnetaan nimellä ”milleniaalit”, jaettiin kahteen ryhmään iän perusteella. Nuoret milleniaalit ovat 18–27 -vuotiaita ja vanhemmat milleniaalit ovat 28–37 -vuotiaita. Y-sukupolvi elää FinTechin ja digitalisaation aikakaudella. Yli 90 prosentilla milleniaaleista on älypuhelimien. Älypuhelimien avulla voit hallita pääomaa, suorittaa transaktioita, etsiä finanssitietoja. (Yakobovski, Lusardi & Hasler 2018, 2-3)

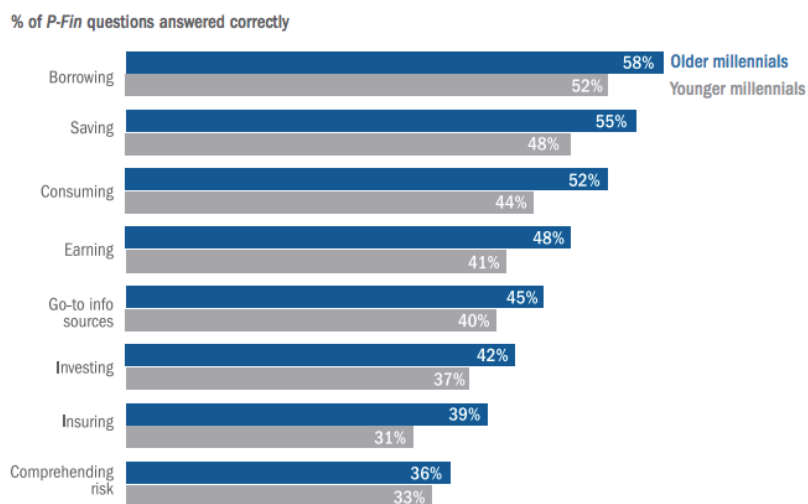
Taloudellisen lukutaidon tutkimuksessa käytettiin TIAA Institute-GFLEC Personal Finance Index (P-Fin Index) -indeksiä. P-Fin-indeksi mittaa tietoa ja ymmärrystä, joiden avulla voit tehdä oikeita taloudellisia päätöksiä. P-Fin-indeksi on henkilökohtainen rahoituksen indeksi. P-Fin-indeksi mittaa taloudellista tietämystä kahdeksan kriteerin mukaan. Näitä kriteeriä ovat ansaitseminen, kuluttaminen, säästäminen, sijoittaminen, lainanotto / velanhallinta, vakuuttaminen, riskien ymmärtäminen ja siirtyminen tietolähteisiin. (Yakobovski ym. 2018, 4)

Y-sukupolven nuorten (18–27 -vuotiaiden) ja vanhempien (28–37 -vuotiaiden) välillä on huomattava ero taloudellisessa tietämyksessä. Vanhempien milleniaalien taloudellinen lukutaito on samanlainen kuin X-sukupolven taloudellista lukutaitoa. (Yakobovski ym. 2018,

3) X-sukupolvi on 1960-luvun puolivälistä 1980-luvun alkupuolelle syntynyt sukupolvi (Kagan 2020). Taloudellisen tietämyksen kasvu iän myötä on yhdenmukainen muiden tutkimusten tulosten kanssa ja havaitaan koko väestön keskuudessa. Ihmiset kohtaavat koko elämänsä ajan taloudellisia päätöksiä, jotka auttavat parantamaan taloudellista lukutaitoa. (Yakovovski ym. 2018, 3)

Raportin mukaan alhainen taloudellinen lukutaito nuorten ja vanhojen milleniaalien keskuudessa näkyy heikkona riskien ymmärtämisenä ja vakuutuksissa (Kuvio 1). Riskit ja epävarmuustekijät ovat luontaisia useimmissa taloudellisissa päätöksissä. Vakuutus on heikko kohta oikean vakuutuksen monimuotoisuuden ja monimutkaisuuden vuoksi, erityisesti nuorille milleniaaleille. Kaikki eivät ymmärrä, miten vakuutus toimii ja miten valitaan sopiva vakuutus. Epäonnistuneet vakuutuspäätökset voivat johtaa siihen, että henkilö on alivakuutettu joillekin riskeille ja ylivakuutettu toisille, sekä maksaa liikaa vakuutuksesta. Nuorilla (52%) ja vanhemmilla (58%) milleniaaleilla ovat korkeimmat tiedot lainanotosta ja velanhallinnasta. (Yakovovski ym. 2018, 5-6)

Younger millennial financial literacy lags that of older millennials in every functional area.

Kuvio 1. Milleniaalien taloudellinen lukutaito (Yakovovski ym. 2018)

FinTechin avulla ihmiset voivat kontrolloida ja hallita henkilökohtaista talouttaan. P-Fin Index -tutkimus sisälsi kysymyksiä älypuhelinien käytön arvioimiseksi erilaisissa transaktio- ja informaatiotapahtumissa. Nämä kysymykset tutkivat, miten FinTechin käyttö liittyy taloudelliseen lukutaitoon ja henkilökohtaisen talouden tuloksiin. Yleisin FinTech-toiminta älypuhelimella on laskun maksaminen. Seuraava on rahan lähettäminen ja vastaanottaminen. Kolmas toiminta on ostosten vertailua hintojen ja tuotteiden ominaisuuksien perusteella. Sijoitusneuvonta on vähiten yleistä FinTech-toimintaa. (Yakovovski ym. 2018, 7-8)

Tämän tutkimuksen mukaan FinTech täydentää taloudellista lukutaitoa. Taloudellinen lukutaito on osoittautunut parantavan henkilökohtaisia taloudellisia tuloksia. Valitettavasti milleniaalit eivät yleensä hyödynnä täysin älypuhelin mahdollisuutta taloudellisen tiedon hankkimiseen. Mobiilimaksaminen ostopaikassa tai verkkokaupassa on kätevää, kun ei tarvitse ottaa pankkikorttia ulos lompakosta. Mutta henkilöllä, jolla on heikko taloudellinen lukutaito, tämä voi pahentaa taloudellista tilannetta ylikuluttamisen vuoksi. (Yakovovski ym. 2018, 17)

Digitaalisen taloudellisen lukutaidon kasvu on johtunut rahoitustuotteiden ja -palvelujen digitalisoitumisesta. Tästä on tullut tärkeä osa globaalia poliittisesta päätöksentekoa. Vuonna 2018 OECD:n kansainvälinen finanssikoulutusverkosto (OECD/INFE) kehitti poliittisia ohjeistuksia kansallisista rahoituskoulutusstrategioista sekä innovatiivisesta ja digitaalisesta taloudellisesta osallisuudesta. (G20/OECD INFE 2018, 3)

Digitalisaatio vaikuttaa kaikkiin ympäri maailmaa, sekä kuluttajiin että yrittäjiin. Mobiilirahapalveluja on nyt saatavilla 64 prosentissa kehitysmaista ja niiden saatavuus jatkaa kasvua. Digitaaliset rahoituspalvelut (DFS) ja niihin liittyvät välineet voivat tuoda konkreettisia etuja. DFS ovat rahoitustoimi, joissa käytetään digitaalista tekniikkaa, kuten sähköinen raha, mobiilirahoituspalvelut, online-rahoituspalvelut, elektroniset kassakoneet ja niin edelleen. DFS voi sisältää erilaisia rahallisia tapahtumia, kuten rahan tallettamisen, nostamisen, lähettämisen ja vastaanottamisen, sekä muita rahoitustuotteita ja -palveluita, mukaan lukien maksut, lainat, säästöt, eläkkeet ja vakuutukset. Sen lisäksi DFS sisältää muita kuin kaupallisia palveluja, kuten henkilökohtaisten taloudellisten tietojen digitaalisen katselun. (G20/OECD INFE 2018, 10)

OECD/INFE:n ohjeistus sisältää käytännön toimenpiteet suunnittelusta ja DFS:n toteutuksesta digitaalisen taloudellisen lukutaidon parantamiseksi kuluttajille ja yrittäjille. Ohjeistus sisältää viisi avainaluetta. Ensimmäinen alue on tiedonkeruu tärkeimmistä DFS-kysynnän ja tarjonnan indikaattoreista. Toinen alue liittyy koordinoinnin varmistamiseen ja yhteistyöhön viranomaisten ja sidosryhmien kanssa. Kolmas alue on kansallisen järjestelmän kehittäminen, joka parantaa kuluttajien ja yrittäjien digitaalisen talouslukutaitoa. Neljäs alue tukee talouskasvatuksen tehokasta tarjoamista digitaalisilla ja perinteisillä keinoilla. Viides alue edistää ja levittää finanssiopetusohjelmien arviointia. (G20/OECD INFE 2018, 12)

Koska naisilla on lisäesteitä rahoituspalveluiden saatavuudessa ja heillä on vähemmän taloudellista tietoa kuin miehillä joissakin maissa, on myös tärkeää parantaa naisten ja tyt-

töjen taloudellista lukutaitoa. Rahoituksen digitalisointi voi tarjota tehokkaita työkaluja joidenkin näiden naisten taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavien negatiivisten tekijöiden torjumiseksi. Digitalisointi voi myös auttaa kehittämään uusia, räätälöityjä tuotteita naisten tarpeita varten sekä lisäämään heidän taloudellista tietämystään. Naiset voivat rakentaa luottohistoriaansa ja suunnitella paremmin taloudellista tulevaisuuttaan. Tämän ohjeistuksen pitäisi viime kädessä auttaa antamaan poliitikoille ja sidosryhmille, kuluttajille ja yrittäjille mahdollisuus hyödyntää digitaalisia taloudellisia resurssejaan mahdollisimman hyvin. (G20/OECD INFE 2018, 10,12)

2.2 Taloudellinen käyttäytyminen

Henkilön toimintatavat ja käyttäytyminen määrittävät hänen taloudellisen tilanteensa ja hyvinvoinnin sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Tietyt ihmisten käyttäytymistavat, kuten laskujen viivästyminen ja rahoitustuotteiden valinta vertailematta, voivat vaikuttaa kielteisesti ihmisten taloudelliseen tilanteeseen. Lainan käyttäminen menetettyjen tulojen korvaamiseksi on myös haitallista heidän taloudelliselle hyvinvoinnilleen. (G20/OECD INFE 2017, 27).

Jatkuvasti kiihtyvä koko rahoitusalan digitalisaatio, esimerkiksi maksamisen helpottaminen, on jo aiheuttanut ongelmia talouden hoidossa kuluttajien keskuudessa (Rehn 2018, 3). Se muuttaa tapaa, jolla kuluttajat ovat tekemisissä lukemattomien uusien rahoituspalvelujen tarjoajien kanssa. Tämän vuoksi kasvaa tarve ymmärtää käyttäytymistä ja tunnistaa uudet suuntaukset. (G20/OECD INFE 2017, 27)

Taloudelliseen käyttäytymiseen kuuluu eri toimintoja, kuten varainhoidon valvonta (financial control), taloudellinen sietokyky (financial resilience) ja tietoinen rahoitustuotteiden valinta (making informed choices of financial products). (G20/OECD INFE 2017, 27-34)

Varainhoidon valvonnassa on monta vaihtoehtoa henkilön talouden hallitsemiseksi ja taloudellisen kestävyuden varmistamiseksi pitkällä aikavälillä. Näihin toimintoihin kuuluu budjetin käyttö, vastuun ottaminen taloudellisista päätöksistä, harkittujen ostojen tekeminen, laskujen maksaminen ajallaan, sekä raha-asioiden tarkkailu eli toimet, jotka voivat auttaa ihmisiä hallitsemaan talouttaan paremmin päivittäin tai havaita virheitä tai vilpillisiä toimintoja tileillä. (G20/OECD INFE 2017, 27, 29)

Taloudellinen sietokyky sisältää esimerkiksi aktiiviset säästöt. Tyypillisesti se on pahan päivän varalle säästämisen ja pitkän aikavälin säästämisen tavoitteisiin. Käyttö- tai pankkitilin saldoa ei pidetä aktiivisena säästönä, koska siihen ei liity mitään käyttäytymistä tai prosessia. Taloudelliseen sietokykyyn kuuluu myös henkilön kyky ansaita rahaa riittävästi

elämiseen. Se riippuu hänen säästökäyttäytymisestensä, kekseliäisyydestä ja sopeutumiskyvystä. Ottaen huomioon rahavaikeuksien ajoittaisen mahdollisuuden on tärkeää, että ihmisillä on strategioita, jotka eivät aiheuta uusia taloudellisia vaikeuksia tulevaisuudessa. Lainanotto toimeentuloon on potentiaalinen merkki vaikeuksista ja köyhyydestä. (G20/OECD INFE 2017, 30,32)

Silloin, kun henkilöllä on pitkän aikavälin taloudellisia tavoitteita ja hän pyrkii niihin, se tarkoittaa, että hän hallitsee taloudellisia asioita. Aktiivinen tiedonhaku rahoitustuotteen merkityksellisistä ominaisuuksista valintaa tehtäessä on tietoista rahoitustuotteiden valintaa. Ihannetapauksessa tällaiset tiedot olisi annettava puolueettomalla tavalla, jos tehdään vertailuja tuotteiden ja palveluntarjoajien välillä. (G20/OECD INFE 2017, 33-34)

Jotta ymmärrettäisiin paremmin, miten ihmiset tekevät taloudellisia päätöksiä, on tärkeää tutkia, mitkä psykologiset ominaisuudet vaikuttavat positiiviseen taloudelliseen käyttäytymiseen ja taloudelliseen hyvinvointiin. Ihmiset eivät aina tee huonoja taloudellisia päätöksiä, mutta jotkut ovat enemmän tai vähemmän taipuvaisia tekemään huonoja taloudellisia päätöksiä. Suurin osa tutkimuksesta on keskittynyt kognitiivisten tekijöiden vaikutukseen taloudelliseen käyttäytymiseen, kuten taloudelliseen lukutaitoon ja laskutaitoon. Vähemmän tarkastellaan itsehallintaan ja muihin vastaaviin rakenteisiin liittyvien ei-kognitiivisten tekijöiden vaikutusta. (Strömbäck, Lind, Skagerlund, Västfjäll & Tinghög 2017, 30)

On olemassa Behaviour Life Cycle (BLC) -hypoteesi, jonka Shefrin ja Thaler muodostivat vuonna 1988. BLC-hypoteesin mukaan ihmiset toimivat ikään kuin jokaisessa ihmisessä olisi ristiriita "suunnittelijan" ja "tekijän" välillä. "Suunnittelija" ajattelee pitkällä aikavälillä, ja "tekijä" on enemmän huolissaan nykytilanteesta. Täten ihmisten taloudellinen käyttäytyminen koko elämän ajan määräytyy pohjautuen heidän kykyynsä hallita impulsseja ja kustannuksia, jotka liittyvät tällaisen itsehillinnän harjoittamiseen. Ihmisten on enemmän tai vähemmän vaikeaa säästää tulevaisuutta varten. Esimerkiksi kuukausitulot on helpompi käyttää eikä säästää esimerkiksi eläkkeelle. (Strömbäck ym. 2017, 30-31)

Eri tutkimuksissa on todettu, että kyky käyttää itsekontrollia varhaisessa iässä auttaa saavuttamaan suurempaa menestystä aikuisiässä. Nämä ihmiset ovat tulevaisuudessa koulutetumpia, heillä on itsetunto ja kyky selviytyä stressistä. Lisäksi ihmisillä, joilla on itsekontrollia lapsuudessa, on myöhemmällä iällä parempi fyysinen terveys, heidän sosioekonomisen asemansa aikuisuudessa korkeampi, he ovat todennäköisemmin asunnonomistajia ja heillä on eläkejärjestelyjä, eivätkä he todennäköisesti tee rikoksia. (Strömbäck ym. 2017, 31)

Ihmiset, joilla on heikko itsetunto itsekontrollissa, ovat alttiimpia pakko-ostoksille, ja he kärsivät todennäköisemmin luotoista ja ylivelkaantumisesta. Myös kotitalouksilla, joilla on hallinnan suunnittelun, seurannan tai sitoutumisen puutteita, varallisuuden kertyminen on vähäisempää. (Strömbäck ym. 2017, 31)

Itsekontrollin ongelma esiintyy myös eläkesäästöjen kertymisessä. Jotkut eivät tunnusta eläkesäästöjen merkitystä. Toiset lykkäävät säästöjä paremmalle ajalle ja haluavat käyttää rahaa. Viime kädessä ihmisten on muutettava kulutustottumuksiaan saavuttaakseen pitkän aikavälin tavoitteensa. (Maunu & Tenhunen 2010, 13-14)

Itsekontrollin lisäksi optimismi ja taipumus tietoiseen ajatteluun vaikuttavat taloudelliseen käyttäytymiseen ja taloudelliseen hyvinvointiin. Optimistiset ihmiset säästävät todennäköisemmin, tekevät enemmän työtä ja siirtyvät eläkkeelle myöhemmin. Masentuneet ihmiset ovat alttiimpia pessimistisille ajatuksille tulevaisuudesta. Ammattimaiset finanssikauppiat ovat reflektiivisempiä kuin muut ei-finanssialan kauppiat, ja he käyttävät vähemmän intuitiota päätöksenteossa. (Strömbäck ym. 2017, 31)

Siten itsekontrolli, optimismi ja tietoinen ajattelu vaikuttavat taloudelliseen käyttäytymiseen ja taloudelliseen hyvinvointiin. Tämä on ensimmäinen askel kohti niiden tekijöiden ymmärtämistä, jotka ovat päätöksentekijöiden heterogeenisen taloudellisen käyttäytymisen taustalla. (Strömbäck ym. 2017, 37)

Ihmisten tekemät päätökset eivät ole aina johdonmukaisia pitkällä aikavälillä. Joskus he arvioivat tietoja tai taitoja väärin käsitellessään tietoja. Ihmiset voivat käsitellä käytettävissä olevaa tietoa irrationaalisella tavalla ja antaa myös tilanteiden, muotoilujen tai tunteiden vaikuttaa päätöksiinsä. Henkilö ei aina ota huomioon kaikkia tekijöitä, jotka järkevän päätöksentekijän on otettava huomioon. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, miten ihmiset valmistautuvat eläkkeelle, kuinka paljon he säästävät eläkkeelle, sijoittavatko he säästöjä ja ovatko he tietoisia riskeistä. (Maunu & Tenhunen 2010, 13-14)

Taloudelliset päätökset tehdään usein tilanteissa, joissa vaihtoehtoja ja niihin liittyviä tietoja on runsaasti. Suurten tietomäärien käsittely vie aikaa ja vaivaa. Erityisesti säästämis- ja sijoituspäätökset ovat pitkälti riippuvaisia pitkän aikavälin näkymistä. Muutoksiin liittyvät tekijät ja riskit on otettava huomioon samanaikaisesti. Todettiin, että ihmiset eivät voi käsitellä suurta määrää tietoa kerralla, joten he soveltavat erilaisia yksinkertaistavia peukalosääntöjä tai käsittelevät vain osan käytettävissä olevista tiedoista. (Maunu & Tenhunen 2010, 21)

Henkilö uskoo kykyynsä vaikuttaa valintoihinsa. Tämä on tärkein yhteys taloudellisen tietämyksen ja taloudellisen käyttäytymisen välillä. Toisin sanoen taloudellinen tietämys ei riitä tekemään oikeita valintoja vastuulliseen taloudelliseen käyttäytymiseen. Henkilö uskoo, että hänen taloudellinen tilansa riippuu tapauksesta ja hän voi itse vaikuttaa siihen. (Maunu & Tenhunen 2010, 20)

2.3 Taloudellinen asenne

Taloudellisen asenteen normatiivinen tulkinta on vaikeaa. Taloudellisen lukutaidon OECD / INFE-määritelmässä tunnustetaan, että vaikka henkilöllä on riittävät tiedot ja kyky toimia tietyllä tavalla, hänen asenteensa vaikuttaa hänen päätökseensä (G20/OECD INFE 2017, 39).

Taloudellisen lukutaidon ilmeisestä tärkeydestä huolimatta monet ihmiset ovat edelleen talouslukutaidottomia. Tutkimuksessaan Meyer ja Sprenger yrittivät vastata kysymykseen, että jos taloudellisten tietojen hankkiminen on niin tärkeää taloudellisen hyvinvoinnin kannalta, mikseivät monet ihmiset eivät halua saada lisää taloudellisia tietoja. Tutkimuksen mukaan taloudellisen lukutaidon parantaminen on sijoitus inhimilliseen pääomaan. Ihmiset, jotka aliarvioivat suuresti tulevaisuuden, eivät yleensä osallistu finanssi- ja vapaaehtoihin koulutusohjelmiin. He eivät pidä tätä tietoa houkuttelevana ja pysyvät siksi taloudellisesti lukutaidottomina. (Meier & Sprenger 2008, 1, 18)

Tulokset osoittavat, että näiden ohjelmien edullisuudesta huolimatta ihmiset päättävät olla osallistumatta ja ovat haluttomia investoimaan taloustieteelliseen koulutukseen. Tämä tarkoittaa, että vapaaehtoisten koulutusohjelmien käyttö ei vaikuta suuresti taloudelliseen lukutaitoon. Taloudellisesti lukutaidottomien kohderyhmä todennäköisesti luopuu näistä ohjelmista. On olemassa kaksi vaihtoehtoa: joko tehdä pakollinen taloudellinen koulutus tai löytää tapa muuttaa henkilökohtaisia mieltymyksiä taloudellisten tietojen saamiseksi. Molemmat lähestymistavat ovat ongelmallisia. (Meier & Sprenger 2008, 19)

Maunun ja Tenhusen mukaan rationaalisissa päätöksissä voidaan käyttää "pehmeää paternalismia", joka tarkoittaa "yksilön omien vaikutusmahdollisuuksien huomioon ottamista pakottamisen sijaan". Tämä viittaa siihen, että kuluttajat ohjataan tiettyyn suuntaan, mutta henkilö voi halutessaan seurata tai ei noudata ehdotusta. Toisin sanoen henkilö voi kieltäytyä osallistumasta aktiivisesti päätöksentekoon, jos se on hänen etujensa vastaista. Tutkimukset osoittavat kuitenkin, että näistä tilanteista tulee helposti pysyvä valinta eli siitä tulee "oikea" valinta. (Maunu & Tenhunen 2010, 23)

Shimin tutkimus oli yksi ensimmäisistä, joka yhdisti sosiaalistumisen taloudellisiin alueisiin ja nuorten yleiseen hyvinvointiin ja elämän tuloksiin. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että akateeminen suorituskky, terveys, elämäntyytyväisyys ja psykologinen hyvinvointi liittyvät taloudelliseen hyvinvointiin. Tutkimuksessa todettiin henkilökohtaisten arvojen rooli taloudellisessa asenteessa. Henkilökohtaiset arvot liittyvät sisäiseen "minään" ja ovat utilitaristisia, esimerkiksi saavutuksiin suuntautuneita. Nämä arvot ovat myös yhdenmukaisia elämän tavoitteiden kanssa, kuten hyvän koulutuksen saaminen ja terveyden ylläpitäminen. Ne ovat oleellisia nuorten kehityksen kannalta. (Shim, Barber & Lyons. 2009, 710-711)

Todettiin, että henkilökohtaiset arvot liittyvät nuorten taloudelliseen asenteeseen. Itsetyytyväisyys ja itsetunto korostavat osittain halua osallistua taloudellisesti vastuulliseen toimintaan. Tutkimuksessa ehdotettiin, että työskennellessään nuorten kanssa taloudellisissa kysymyksissä opettajien tulisi korostaa ajatusta, että taloudellisen lukutaidon parantaminen ja taloudellisen menestymisen saavuttaminen voivat auttaa saavuttamaan henkilökohtaiset perusarvot tai itsensä toteuttamisen. (Shim ym. 2009, 717-719)

Vanhempien normatiiviset odotukset liittyivät lasten taloudelliseen asenteeseen. Vanhempien normatiivisiin odotuksiin kuuluvat budjetin käyttö, luottokorttisaldojen seuranta ja säästäminen tulevaisuutta varten. Vanhemmille on myös tärkeää, että heidän lapsensa noudattavat vanhempiensa neuvoja näissä asioissa. Mitä enemmän vanhemmat puhuvat kotona lastensa kanssa rahasta ja mitä enemmän lapsille on rahan liittyviä oppitunteja, sitä enemmän taloudellista tietoa he saavat ja siten muodostuu oikea taloudellinen asenne. (Shim ym. 2009, 714, 720)

Tämä tutkimus osoittaa, että muodollisen koulutuksen avulla saatu taloudellinen tieto voi parantaa taloudellista tietämystä ja johtaa positiivisempaan käyttäytymiseen ja asenteisiin. Positiivisen taloudellisen hyvinvoinnin saavuttaminen on kuitenkin monimutkainen prosessi, joka edellyttää vanhemmilta erityisen tärkeää roolia. Se, kuinka hyvin vanhempi kasvattaa lasta ja kuinka selvästi vanhempi tuo mukanaan positiivisia odotuksia ja henkilökohtaisia arvoja, voi vaikuttaa merkittävästi lapsen käsitykseen käyttäytymisen hallinnasta. Vain yllä mainittujen tekijöiden samanaikaisella yhdistelmällä henkilö voi saavuttaa taloudellisen hyvinvoinnin ja menestyksen elämässä. (Shim ym. 2009, 722)

3 Aiemmat tutkimukset

Tässä luvussa käsitellään aiemmin tehtyjä tutkimuksia taloudellisesta lukutaidosta ulkomailla ja Suomessa. Tarkastellaan ensin OECD-projekti, josta on tullut yksi tärkeimmistä hankkeista taloudellisen lukutaidon parantamiseksi eri puolilla maailmaa. Seuraavaksi käsitellään Suomessa tehdyt tutkimukset.

3.1 OECD:n projekti

Aktiivisimmat hallituksen toimet taloudellisen lukutaidon parantamiseksi ovat OECD:n toimenpiteet. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) alkoi vuonna 2003 laajamittaisella projektilla, joka kannusti hallituksia kehittämään strategioita kansallisille taloudellisen lukutaito-ohjelmille. G8-maiden valtiovarainministerit tunnustivat kesäkuussa 2006 OECD:n työn merkityksen finanssikoulutuksessa. OECD laajensi hankettaan edelleen vuonna 2008, luomalla International Network on Financial Education -verkoston (INFE). Sen tarkoituksena on jakaa ja kerätä kokemuksia ja tietoja kehittyneissä ja kehitysmaissa. (Grifoni & Messy 2012, 7)

Elokuun 2010 ja joulukuun 2011 välisenä aikana tehty tilannekatsaus mahdollisesti vastausten keräämisen 36 maasta. Vuonna 2012 julkaistiin artikkeleina OECD:n työpaperisarja. Nämä asiakirjat tarjosivat tietoa siitä, onko kehittyneissä ja kehitysmaissa taloudellista lukutaitoa koskevia kansallisia strategioita. Kansallinen strategia sisältää selkeän valtakunnallisen suunnitelman taloudellisen lukutaidon ja työnjaon kehittämiseksi eri viranomaisten välillä. (Grifoni & Messy 2012, 11-12)

Artikkelin mukaan vain 15:llä 36 maasta on jo kansallinen strategia taloudellisen lukutaidon parantamiseksi. Muut maat olivat vasta alkaneet harkita ja suunnitella suunnitelmaa taloudellisen lukutaidon parantamiseksi, mutta eivät ole vielä toteuttaneet sitä. Ensimmäiset maat, jotka ovat ottaneet käyttöön kansallisen strategian olivat Iso-Britannia ja Malesia vuodesta 2003 lähtien. Tätä seurasivat Japani (2005), Yhdysvallat (2006), Intia (2006) ja Uusi-Seelanti. Kansallinen strategia on myös suhteellisen yleinen kehittyneissä maissa (taulukko 1). (Grifoni & Messy 2012, 12)

Taulukko 1. Kansalliset strategiat maailmanlaajuisesti ja niiden kehitysvaiheet (Grifoni & Messy, 2012, 12)

National Strategy	Count	Countries
1) Countries that have designed and implemented (implementation date)	15	Australia (2011), Brazil (2010), Czech Republic (2010), Ghana (2009), India (2006/2010), Ireland** (2009), Japan (2005), Malaysia (2003), Netherlands (2008), New Zealand (2008, 2010), Portugal (2011), Slovenia (2011), Spain (2008), United Kingdom (2003), United States (2006, 2011)
2) Countries that have started considering and/or designing a NS (but not yet implemented it)	21	Canada, Colombia, Estonia, Indonesia, Kenya, Latvia, Lebanon, Malawi, Mexico, Peru, Poland, Romania, Serbia, South Africa, Sweden, Tanzania, Turkey, Uganda, Russian Federation, Thailand, Zambia

Artikkelissa on tietoa siitä, mikä elin vastaa taloudellisen lukutaidon kehittämistä tutkituissa maissa. Useimmissa tapauksissa joko finanssivalvoja tai vastaava finanssimarkkinoiden sääntelyviranomainen tai valtiovarainministeriö vastaa talouslukutaidon parantamisesta. Keskuspankin ja kilpailuviranomaisen rooli tässä tehtävässä on suhteellisen harvinaisen. (Grifoni & Messy 2012, 12)

3.2 OECD / INFE 2011

Taloudellisen lukutaidon tutkimiseen on käytettävä kvantitatiivista tutkimusta. Lusardi ja Mitchell tekivät tällaisia tutkimuksia vuosina 2007-2011. Ne osoittivat, että taloudellinen lukutaito liittyy läheisesti eläkkeiden suunnitteluun ja eläkevarallisuuden kasvuun. Monet ihmiset eivät kuitenkaan tunne taloustieteen perusteita. Nämä puutteet voivat johtaa vakaaviin ja usein peruuttamattomiin virheisiin. Suurin osa tähän aiheeseen liittyvästä tutkimuksesta on tähän mennessä keskittynyt taloudellisen lukutaidottomuuden Yhdysvalloissa. (Lusardi & Mitchell 2011, 1)

Kuten aiemmin todettiin, OECD on osallistunut aktiivisimmin taloudellisen lukutaidon parantamiseen tähtäävien hankkeiden kehittämiseen. Vuonna 2008 OECD perusti kansainvälisen finanssikoulutuksen verkoston eli International Network on Financial Education (INFE). INFE on kehittänyt OECD:n avustuksella kyselylomakkeen, jolla tutkitaan talouden lukutaitoa monissa maissa kaikilla ihmisillä riippumatta heidän taustastaan. Se on edelleen tehokas ja soveltuva tutkimusmenetelmä. Siihen perustuva pilottitutkimus tehtiin ensimmäisen kerran 14 maassa vuonna 2010. Suomea ei otettu mukaan tähän tutkimukseen. (Atkinson & Messy 2012, 6)

OECD:n pilottitutkimus on suunniteltu haastatteluihin kasvokkain tai puhelinhaastatteluihin. Taloudellisesti lukutaitoisella henkilöllä on perustiedot taloudellisista käsitteistä. OECD:n kyselylomake sisältää 8 kysymystä näiden tietojen tarkistamiseksi kunkin maan

kohdalla. Keskeiset kyselykysymykset liittyvät taloudelliseen tietämykseen, käyttäytymiseen ja asenteisiin. Lisäksi se sisältää budjetointiin ja rahanhallintaan liittyviä kysymyksiä. Kysely sisältää myös kysymyksiä lyhyen ja pitkän aikavälin suunnitelmista, rahoituksesta ja rahoitustuotteiden valinnasta. On kysymyksiä, jotka tarjoavat tärkeitä sosiodemografisia tietoja osallistujista, mukaan lukien ikä, sukupuoli ja tulot. (Atkinson & Messy 2012, 6)

Tämän ansiosta tuloksia voidaan verrata eri maissa, vaikka tiedot eivät ehkä ole täysin vertailukelpoisia. Näiden tutkimusten yleinen johtopäätös on, että taloudellinen lukutaito on suhteellisen heikkoa sekä kehittyneissä että kehitysmaissa. (Kalmi 2013, 153)

Pilottitutkimuksen yleiset taloudellisen lukutaidon indikaattorit on esitetty alla olevassa taulukossa (taulukko 2). Taloudellisen lukutaidon jokainen osa on tärkeä. Yhtä tärkeä on myös se, miten ne sopivat yhteen. Taulukossa esitetään niiden komponenttien osuus väestöstä, joilla on korkeat pisteet. Tämä kuvaa tärkeitä eroja. (Atkinson ja Messy 2012, 10)

Taulukko 2. Taloudellisen lukutaidon pisteet tutkituissa maissa (Atkinson ja Messy 2012, 10)

	High knowledge score	High behaviour score	High attitude score
Albania	45%	39%	69%
Armenia	46%	41%	11%
Czech Republic	57%	48%	62%
Estonia	61%	27%	46%
Germany	58%	67%	63%
Hungary	69%	38%	69%
Ireland	60%	57%	49%
Malaysia	51%	67%	53%
Norway	40%	59%	57%
Peru	41%	60%	71%
Poland	49%	43%	27%
South Africa	33%	43%	54%
United Kingdom	53%	51%	49%
BVI	57%	71%	67%

Kahdeksassa tutkitussa maassa suurin osa väestöstä on saavuttanut korkean taloudellisen tietämyksen. Taloudellisessa käyttäytymisessä he eivät saavuttaneet niin korkeaa tuloa. Tämä osoittaa, että taloudellinen lukutaito näissä maissa on korkeampi tietämyksen kuin käyttäytymisen suhteen. Sitä vastoin Saksassa, Malesiassa, Norjassa, Perussa, Etelä-Afrikassa ja Britannian Neitsytsaarilla on korkeampi kansallinen taloudellinen käyttäytyminen. Useimmissa tapauksissa tämä johtuu siitä, että suurin osa väestöstä noudattaa positiivista käyttäytymismallia, eikä niinkään heikon tietämyksen takia. Pilottitutkimuksen mukaan Tšekin tasavallalla, Saksalla, Unkarilla, Irlannilla, Norjalla, Malesialla, Perulla, Yhdistyneellä kuningaskunnalla ja Ison-Britannian Neitsytsaarilla on keskimääräistä suurempi taloudellinen lukutaito. (Atkinson & Messy 2012, 10-11).

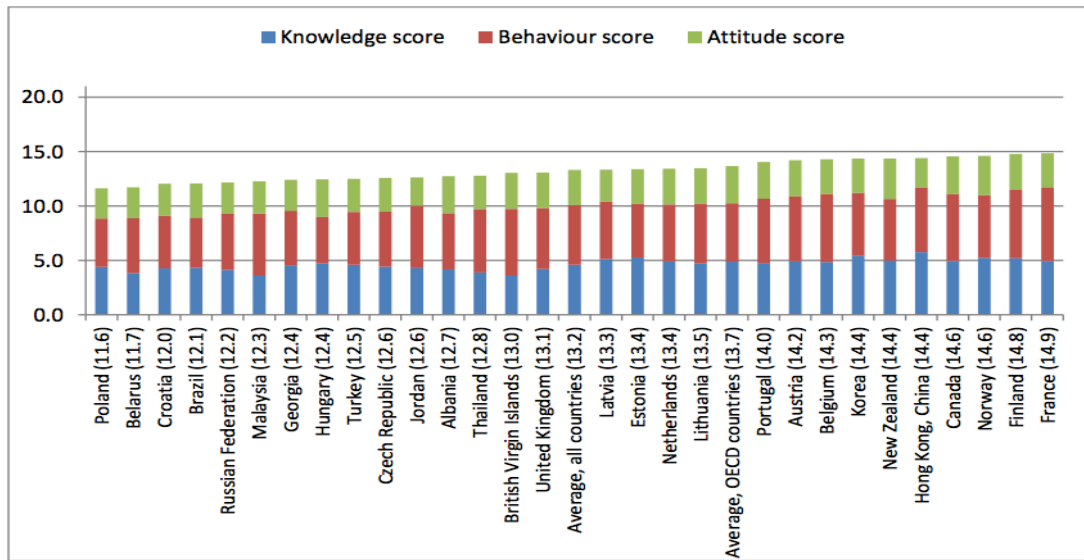
Taloudellinen lukutaito vaihtelee maittain. Mutta on hyödyllistä tietää enemmän siitä, miten ne eroavat eri sosioekonomisista ryhmistä. Sosiodemografisen analyysin tulokset osoittavat, että naisilla on paljon alhaisempi taloudellinen tietämys kuin miehillä melkein kaikissa tutkituissa maissa (lukuun ottamatta Unkaria). Albaniassa, Armeniassa, Etelä-Afrikassa ja Brittiläisillä Neitsytsaarilla naiset käyttäytyvät myös vähemmän taloudellisesti kuin miehet. Useimmissa tutkituissa maissa naiset suhtautuvat myönteisemmin pitkän aikavälin näkymiin kuin miehet. Yhdessäkään tutkituista maista naiset eivät kuitenkaan saa miehiä enempää pisteitä yhteenlaskettuna. (Atkinson & Messy 2012, 11)

Taloudellisessa lukutaidossa on merkittäviä eroja iän ja tulojen perusteella. Useimmissa maissa keski-ikä liittyy korkeampaan taloudelliseen lukutaitoon, kun taas vanhimmat ja nuorimmat vastaajat eivät todennäköisesti saavuta korkeaa pistemäärää. Korkeamman tulotason vastaajat saavat todennäköisesti korkeammat pisteet kuin matalapalkkaiset. Vastaavasti koulutuksen ja taloudellisen lukutaidon välillä on samanlainen suhde. Korkeasti koulutetut ihmiset osoittavat todennäköisemmin positiivista käyttäytymistä ja asenteita, ja heillä on edistynyttä tietämystä. (Atkinson & Messy 2012, 11)

Tämä tutkimus osoitti, että samoja kysymyksiä voidaan soveltaa hyvin erilaisiin väestöryhmiin ympäri maailmaa ja luoda yksinkertaisia ja merkityksellisiä taloudellisen lukutaidon mittareita. (Atkinson & Messy 2012, 12) Sen takia tässä opinnäytetyössä käytetään OECD:n luomaa hieman muokattua kyselylomaketta.

3.3 OECD / INFE 2016

Myöhemmin vuonna 2016 30 maata Afrikasta, Aasiasta, Euroopasta, Australiasta, Pohjois-Amerikasta ja Etelä-Amerikasta osallistui kansainväliseen taloudellisen lukutaidon tutkimukseen käyttäen OECD / INFE-työkalupakettia. Käytetty menetelmä ja raporttiin sisältyvät kysymykset valittiin ensisijaisesti vertailukelpoisiksi vuoden 2010 pilottitutkimuksessa. Haastateltiin yhteensä 51 650 18–79-vuotiasta aikuista käyttäen samoja ydinkysymyksiä 30 kielellä. Suomi osallistui tähän tutkimukseen. Korkein taloudellinen lukutaito on Ranskassa, koska ihmiset osoittavat positiivista taloudellista käyttäytymistä (Kuvio 2). Hongkong, Kiina on ainoa maa, jolla on suhteellisen korkea taloudellinen tietämys. (OECD/ INFE 2016, 3)

Kuvio 2. Taloudelliset tiedot, käyttäytyminen ja asenteet (OECD/INFE 2016, 53)

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että taloudellisen lukutaidon yleinen taso on suhteellisen alhainen useista syistä. Joissakin tapauksissa ongelmana on riittämätön tietämys esimerkiksi Britannian Neitsytsaarilla ja Malesiassa. Latvialla ja Virolla on suhteellisen heikko taloudellinen lukutaito huonon taloudellisen käyttäytymisen takia. Puolan ja Kroatian on ehkä käytettävä enemmän tietämystään taloudellisen lukutaidon periaatteiden käyttämiseen ja aktivoitumiseen rahanhallinnassa. Tässä tutkimuksessa Suomi sijoittui taloudellisen lukutaidon suhteen toiseksi Ranskan jälkeen. (OECD/ INFE 2016, 7-8)

OECD:n tulevassa INFE-työssä tarkastellaan tarkemmin ensisijaisia kysymyksiä, kuten taloudellinen hyvinvointi, taloudellinen yhdentymisen, luotonkäyttö, säästöt ja sijoitukset. Lisäksi keskitytään tiettyihin kohderyhmiin, mukaan lukien naiset, nuoret ja vanhemmat kuluttajat sekä erilaisiin sosioekonomisiin ryhmiin. (OECD/ INFE 2016, 15)

3.4 Suomessa tehdyt tutkimukset

Vuoteen 2014 asti Suomi ei osallistunut kansainväliseen taloudellisen lukutaidon tutkimukseen. On huomattava, että taloudellista lukutaitoa ei ole Suomessa tutkittu paljon. Maunu ja Tenhunen (2010), Peura-Kapanen & Lehtinen (2011) ja Raijas ja Uusitalo (2012) ovat tutkineet tätä ilmiötä jonkin verran käsitteellisesti. Maunu ja Tenhunen tutkivat taloudellista lukutaitoa ja eläkesäästöjä psykologisen taloustieteen näkökulmasta. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 7-8) Peura-Kapanen & Lehtinen tutkivat millaista taloudellista osaamista nuoret tarvitsevat yhteiskunnassa nyt ja tulevaisuudessa. Nuorilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa 15–20-vuotiaita. (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 2)

Raijaksen ja Uusitalon tutkimushankkeen tavoitteena oli kehittää tuotteita tai palveluita, jotka mittaavat ja vahvistavat 15–20-vuotiaiden nuorten taloudellisia taitoja. Nämä tuotteet tarjoavat tietoa nuorten taloudellisista taidoista nuorille ja muille osapuolille. Tutkimushanke keskittyy menetelmiin, keinoihin ja kanaviin taloudellisten asioiden viestimiseksi. (Raijas & Uusitalo 2012, 12)

Pellinen (2009) ja Pellinen ym. (2011) ovat kehittäneet taloudellisen lukutaidon kvantitatiivisia indikaattoreita. Vaikka he eivät käyttäneet kansainvälisesti vertailukelpoisia taloudellisen lukutaidon indikaattoreita. Jappellin tutkimus oli pohjana Suomen kansainväliselle vertailulle vuonna 2010. Tutkimuksessa hän tutkii kansalaisten taloudellista lukutaitoa yritysjohdajien mielipiteiden perusteella. Suomi sijoittuu tässä tutkimuksessa ensimmäiseksi vasta Singaporen jälkeen. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 8)

Vuonna 2014 Kalmi ja Ruuskanen tekivät ensimmäisen talouslukututkimuksen. Tämä tutkimus oli kansainvälisesti vertailukelpoinen. Kyselylomake perustui OECD:n vuoden 2011 taloudelliseen lukutaitotutkimukseen. Sitä muutettiin osittain, mutta sitä voitiin verrata Lusardin ja Mitchellin (2011) kansainvälisiin FLatWorld-aineiston kanssa. Tämän seurauksena OECD sisällytti suomalaisen lukutaidon tulokset vertailuun, joka on julkaistu vuonna 2016. Tarkempi kuvaus tutkimuksesta on seuraavassa luvussa. (Raijas, Kalmi, Ranta & Ruuskanen 2020, 8)

On tärkeää huomata vuoden 2018 PISA-tutkimus. Se on taloudellista lukutaitoa koskeva tutkimus, joka on verrattavissa myös muihin kansainvälisiin tutkimuksiin. Tutkimukseen osallistui 20 maata, mukaan lukien Suomi. Noin 117 000 15-vuotiasta opiskelijaa vastasi kyselyyn, joka kattoi noin 13,5 miljoonaa opiskelijaa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten 15-vuotiaiden opiskelijoiden taloudellinen lukutaito liittyy heidän lukutaitoonsa, matematiikkaan ja luonnontieteisiin. Myös tutkitaan heidän sosioekonomista asemaansa ja aiempaa kokemus rahasta. (OECD/PISA 2020, 15, 30)

Kaiken kansainvälisen tutkimuksen lisäksi tätä aihetta tutkittaessa otettiin huomioon muut opinnäytetyöt. Kati Kemell tutki nuorten taloudellisen lukutaidon aihetta. Tutkimusaineisto oli kerätty yhteistyössä Nordean ja 4H-yrityskursin kanssa. (Kemell, 2020) Marjanna Rönkkö tutki Vaasan ammattikorkeakoulussa liiketalouden opiskelijoiden taloudellista lukutaitoa. Hän vertaili omia tutkimustuloksia Panu Kalmin ja Olli-Pekka Ruuskasen tutkimuksiin. Hän käytti myös hieman muokattua OECD-kyselylomaketta. (Rönkkö 2019) Näiden teosten lisäksi on muita mielenkiintoisia teoksia tästä aiheesta.

3.5 Talouslukutaidon tutkimus Suomessa 2014

Panu Kalmi ja Olli-Pekki Ruuskanen kehittivät tutkimuksensa OECD-tutkimuksen perusteella. Kuten OECD:n tutkimuksessa, tässä tutkimuksessa tarkastellaan taloudellisen lukutaidon kolmea aluetta. Ne ovat taloudellinen tietämys, taloudellinen käyttäytyminen ja taloudelliset asenteet. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 8)

Kalmi ja Ruuskanen ovat laajentaneet kyselylomaketta. He sisälsivät kyselyyn tuloksia vakuutuslukutaidosta, muun muassa taloudellisen lukutaidon ja eläkesuunnittelun suhdetta, taloudellista lukutaitoa ja ylivelkaantumista. Tutkimuksen alussa oletettiin, että suomalaiset tietävät suhteellisen vähän vakuutuksista. Tulokset olivat ristiriidassa oletusten kanssa, koska suomalaisten vakuutustietojen keskimääräinen taso oli erittäin korkea. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 8)

Tutkimus tehtiin henkilökohtaisten haastattelujen avulla. Tutkimuksen toimeksiantajina olivat Vaasan ja Tampereen yliopistot. Haastattelut tehtiin TNS Gallupin avulla helmikuusta huhtikuuhun 2014. 1477 vastaajasta 300 oli yrittäjiä. Tämä tehtiin vertailun mahdollistamiseksi muun väestön kanssa. Vastaajien ikä oli 18-92, haastattelun kesto oli noin 30 minuuttia. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 8)

Tutkimuksen tulosten mukaan suomalaisten taloudellinen lukutaito on korkealla tasolla muihin maihin verrattuna. Suomalaisilla on erinomainen taloudellinen tietämys ja taloudellinen käyttäytyminen. Taloudellinen epäpätevyys aiheuttaa kuitenkin ongelmia, kuten maksamatta olevien maksujen määrän kasvua. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 15)

Tutkimustulokset esitetään kolmella osa-alueella: taloudellinen tietämys, taloudellinen käyttäytyminen ja taloudelliset asenteet. Taulukossa 3 on esitetty vastausten jakautuminen taloudellisen tietämyksen osiossa. Saksa ja Viro on esitetty vertailua varten. Mukana on myös OECD:n tutkimuksessa tutkittujen 14 maan mediaanivasteiden prosenttiosuus. Taulukon viimeinen sarake näyttää oikeiden vastausten enimmäisprosentin näissä maissa. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 9)

Taulukko 3. Suomalaisten taloudellinen tietämys (oikeat vastaukset prosentteina)
(Kalmi & Ruuskanen 2016, 10)

Kysymys	Suomi	Viro	Saksa	OECD mediaani	OECD maksimi
Tuhat euroa jaettuna viidellä (k35)	91	93	84	90	93
Inflaatio ja reaalikorko (k36)*	77	86	61	70	86
Koron käsite (0-korko) (k37)	98	84	88	86	95
Koron laskeminen, 2 % vuodessa (k38)	79	64	64	61	76
Korkoa korolle (k39)	47	31	47	31	54
Riskin ja tuoton yhteys (k40_1)	89	72	79	77	86
Inflaation määritelmä (k40_2)*	58	85	87	83	94
Hajauttaminen ja riski (k40_3)*	66	57	60	55	63
Sijoitusrahastojen tuotto ja sen yhteys aikaisempaan tuottoon (k40_4)	58				
Osakkeiden vs. joukkovelkakirjojen arvon vaihtelu (k40_5)	60				
Joukkovelkakirjojen arvo ja korkotason muutos (k40_6)	24				

*Kysymys eroaa OECD-kyselyn vastaavasta kysymyksestä.
Suluissa olevat numerot viittaavat liitteessä lueteltuihin kysymyksiin.

Ensimmäinen kysymys mittaa kykyä suorittaa yksinkertaisia laskelmia. Se ei liity suoraan taloudelliseen lukutaitoon. Kuten muissakin maissa, suurin osa suomalaisista osaa jakaa tuhannen viidellä. Inflaation suhteen oikea vastausprosentti on OECD:n keskiarvoa korkeampi, mutta pienempi kuin Virossa. Korkokysymyksessä suomalaiset saivat eniten oikeita vastauksia (98%) muihin OECD-maihin verrattuna. Korkoa laskettaessa 79% suomalaisista antaa myös oikean vastauksen. Tämä on myös suurempi prosenttiosuus kuin mikään muu OECD:n tutkima maa. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 9-10)

Seuraavaan korkotason laskentakysymykseen vastasi oikein 47 prosenttia. Vaikka vastaus on mediaanin yläpuolella, se on alle puolet oikeista vastauksista. Riskin ja tuoton yhteyttä koskevassa kysymyksessä suomalaisten osuus on jälleen korkealla tasolla. Inflaatiokysymykseen oikein vastanneiden suomalaisten osuus on suhteellisen pieni (58%). Toisaalta oikeat vastaukset riskin ja hajauttamisen väliseen suhteeseen ovat korkeammat kuin missään OECD:n tutkimassa maassa. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 10)

Taloudellisen käyttäytymisen osiolla suomalaiset ovat osoittaneet hyviä tuloksia (taulukko 4). Esimerkiksi suomalaiset ajattelevat aina huolellisesti ennen ostoksia, maksavat laskuja ajoissa ja seuraavat tarkasti talousasioita. Toisaalta suomalaisten budjetin tekemisen luvut ovat matalat, vain 26 prosenttia. OECD:n tutkimukseen verrattuna tämä on matala luku, vaikka hieman korkeampi kuin Saksassa. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 11)

Taulukko 4. Suomalaisten taloudellinen käyttäytyminen (oikeat vastaukset prosentteina)
(Kalmi & Ruuskanen 2016, 12)

	Suomi	Viro	Saksa	OECD mediaani	OECD maksimi
Harkitsee onko varaa	83	68	82	83	91
Maksaa laskut ajallaan	94	83	96	82	96
Seuraa omaa taloutta	86	78	87	79	87
Asettaa taloudellisia tavoitteita	74	41	61	56	71
Tekee budjetin ja on vastuussa perheen taloudesta	26	28	22	43	74
Säästää aktiivisesti	73	36	86	58	97
Lukee rahoitussopimukset huolellisesti	89				
Vertailee eri tarjoajia	56				
Hakee tietoa ulkopuoliselta	58				
Hakee tietoa asiantuntijalta	13				
Vertailee, pisteet >0	75	32	58	50	62
Vertailee, pisteet=2	11	8	6	4	15
Ei ole lainannut selvittääkseen ongelmista	85	78	96	83	96
Yhteispisteet	6,1	4,5	5,9	5,4	6,1

Suomessa on suhteellisen suuri osuus aktiivisista säästäjistä (73 %). Lisäksi merkittävä osa suomalaisista asettaa itselleen taloudelliset tavoitteet ja pyrkii niiden saavuttamiseen (74%). Suomalaiset saavat neuvoja ystävilta ja perheenjäseniltä rahoitustuotteita valittaessa (75%). Vain 11% suomalaisista pyytää neuvoja riippumattomilta asiantuntijoilta. Viimeisessä kysymyksessä 85 prosentin ei tarvinnut ottaa lainaa rahoitusongelmien ratkaisemiseksi. Tämä luku on melko lähellä OECD-tutkimuksen mediaaniarvoa. Vastaava luku on Saksassa 96% ja Virossa 78%. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 12)

Yksi tutkimusalue liittyy myös taloudellisen tiedon ja taloudellisen käyttäytymisen väliseen suhteeseen. Tutkimuksen mukaan taloudellisen tiedon ja taloudellisen käyttäytymisen välinen korrelaatio on melko pieni, 0,12. Se tarkoittaa, että korkea tietämys ei heijastu vastuullisemmassa taloudellisessa käyttäytymisessä. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 13)

Tutkimuksen mukaan taloudellinen asenne vaikuttaa enemmän taloudelliseen käyttäytymiseen kuin taloudelliseen tietämykseen. Kalmi ja Ruuskanen mittaavat asenteita samalla tavalla kuin OECD-tutkimuksessa. On tehty kolme erilaista väittämää, jotka on esitetty taulukossa 3. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 13)

Taulukko 5. Taloudellinen asenne, prosentit vastaajista (Kalmi & Ruuskanen 2016, 14)

Kysymys	Suomi	Viro	Saksa	OECD mediaani	OECD maksimi
Elän vain tätä päivää varten	68	49	65	60	73
Saan mielihyvää, kun käytän rahat heti	59	39	49	48	65
Raha on kuluttamista varten	17	24	26	29	45

Vastaajia pyydettiin ilmaisemaan mielipiteensä viiden pisteen asteikolla, jossa yksi on täysin totta ja viisi täysin väärä. Taulukon mukaan 68% vastaajista on eri mieltä ensimmäisen väitteen kanssa. Tämä tarkoittaa, että he elävät vain tänään ja eivät huolehdi huomista. Lähes kaksi kolmasosaa, eli 59% on valmis käyttämään rahaa heti. Vaan 17% vastaajista ajattelee, että raha on kuluttamista varten. Tutkimuksen mukaan taloudellisen asenteen ja taloudellisen tietämyksen välinen korrelaatio on pieni, 0,13, mutta huomattavasti korkeampi käyttäytymisen kanssa - 0,37. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 13-14)

Kalmi ja Ruuskanen havaitsivat tutkimuksessaan, että suomalaisten taloudellinen lukutaito on korkealla tasolla verrattuna muihin maihin. Suomalaisilla on erinomainen tietämys ja taloudellinen käyttäytyminen, mutta taloudellisissa asenteissa on ongelmia. Tutkimuksen aikana saatujen tietojen perusteella tunnistettiin ongelmaryhmät. Näihin ryhmiin kuuluvat alle 30-vuotiaat, yli 60-vuotiaat ja pienituloiset, jotka ansaitsevat 10 000 euroa vuodessa. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 15)

Nuorilla on keskimäärin enemmän ongelmia taloudellisen lukutaidon kanssa. Vanhemmilla ihmisillä on usein vähemmän tietämyksiä, mutta taloudellinen käyttäytyminen on keskimäärin käytännössä samalla tasolla kuin muun väestön. Pienituloisten ihmisten taloudellisessa käyttäytymisessä on ongelmia, kuten laskujen maksamatta jättäminen tai lainan saaminen taloudellisten ongelmien ratkaisemiseksi. Ihmisillä, joilla on korkeimmat tulot, yli 40 000 euroa vuodessa, oli selvästi korkeampi sekä taloudellinen tietämys että taloudellinen käyttäytyminen. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 15)

Tutkimuksessa tarkasteltiin miesten ja naisten välisiä eroja. Naisilla on enemmän aukkoja taloudellisessa tietämyksessä kuin miehillä, 36% naisilla ja 19% miehillä. Naisilla on vähemmän taloudellisen käyttäytymisen ongelmia kuin miehillä, 31% ja 34%. Verrattaessa yrittäjiä väestöön, yrittäjillä on selvästi vähemmän ongelmia taloudellisen tietämyksen kanssa, mutta erot taloudellisessa käyttäytymisessä ovat pieniä. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 15)

Työttömillä ei ole heikompaa taloudellista tietämyksiä kuin muulla väestöllä. Vain 16 prosentilla yliopistotutkinnon suorittaneista on ongelmia taloudellisessa tietämyksessä ja 24 prosentilla taloudellisessa käyttäytymisessä. Ilman yliopistokoulutusta 32 prosentilla on ongelmia taloudellisen tietämyksen kanssa ja 35 prosentilla taloudellisen käyttäytymisen kanssa. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 16)

Suomalaiset menestyvät monissa asioissa, kuten laskujen maksaminen ajallaan ja rahoitussuunnittelu. Kotitalouksien budjetointi ja asiantuntijaneuvojen käyttö rahoitustuotteiden

valinnassa voivat olla ongelmallisia. Kalmi ja Ruuskanen tarjosivat syitä hyviin taitoihin. Ehkä tämä on seurausta suomalaisten korkeasta koulutustasosta ja halusta seurata talousasioita mediassa. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 17)

Kalmi ja Ruuskanen ehdottivat, että olisi hyvä ottaa kouluissa käyttöön taloudellisen lukutaidon tunteja taloudellisen lukutaidon parantamiseksi sekä jatkaa myös osallistumista PISA-taloudellisen lukutaidon ohjelmaan näiden oppituntien tehokkuuden testaamiseksi. Näillä kyselyillä voidaan säännöllisesti tarkistaa aikuisväestön taloudellinen lukutaito. Lisäksi taloudellisen lukutaidon kehittämistä ja mittaamista voi toteuttaa Finanssivalvonta, Suomen Pankki, Kilpailu- ja kuluttajavirasto tai Vakuutus- ja rahoitusneuvonta FINE. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 17-18)

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa tarkastellaan tarkemmin valittua tutkimusmenetelmää ja tutustutaan tutkimusaineistoon. Lisäksi käydään läpi sitä, mihin kyselylomake perustuu ja mistä alueista se koostuu. Luvun lopussa tarkastellaan sitä, miten kerätty tietoa analysoidaan.

Tämän työn tarkoituksena on selvittää, millä tasolla Haaga-Helian opiskelijoiden taloudellinen lukutaito on. Opiskelijoiden tulee arvioida myös omat taloudelliset taitonsa.

Lisäksi työssä selvennetään, mitkä asiat aiheuttavat vaikeuksia opiskelijoille. Tässä opinnäytetyössä ei tarkastella taloudellisen lukutaidon syitä, vaan tarkastellaan tilannetta sellaisenaan. Johtopäätöksissä pohditaan, onko ammattikorkeakoulussa tarvetta talousosaamisen strategialle.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tässä opinnäytetyössä käytetään kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Sitä voidaan nimittää myös tilastolliseksi tutkimukseksi. Kvantitatiivinen tutkimus tutkii numeroihin ja prosentteihin liittyviä kysymyksiä. Otoksen tulisi olla suuri ja edustava. Yleensä tiedonkeruussa käytetään kyselylomakkeita, joissa on valmiita vastausvaihtoehtoja. Asiat kuvataan numeerisilla arvoilla. Tulokset on esitetty taulukossa tai kuvassa. Kvantitatiivisella tutkimuksella selvitetään riippuvuudet eri asioiden ja tapahtuneiden muutosten välillä. Saadut tulokset yleistetään tilastollisesti laajemmalle alueelle käsittämään havaittuja havaintoyksiköitä. Tällainen tutkimus voi paljastaa koko tilanteen, mutta syitä ei voida määrittää. (Heikkilä 2014, 15)

Empiiriset tutkimukset jaetaan poikkileikkaustutkimuksiin ja pitkäikäistutkimuksiin. Poikkileikkaustutkimus tarkoittaa sitä, että tutkimusmateriaalia kerätään samanaikaisesti. Pitkäikäistutkimuksessa tietoja kerätään samasta vastaajaryhmästä useita kertoja eri aikoina. Siten tutkitun ilmiön muutokset paljastuvat. Tämä opinnäytetyö on poikkileikkaustutkimus, koska aineisto kerätään yhden kerran yhtenä ajanjaksona. (Heikkilä 2014, 14)

Tutkimuksen perusjoukko on kohdejoukko, josta tietoa halutaan. Tutkimuksen perusjoukko on Haaga-Helian opiskelijat, jotka aloittivat opintonsa syksyllä 2019. Tutkimus voi olla joko kokonaistutkimus tai otantatutkimus. Tässä opinnäytetyössä käytetään kokonaistutkimusta. Kokonaistutkimuksessa tutkitaan koko perusjoukkoa ja kutakin perusjoukon jäsentä. Tämä tehdään yleensä, jos perusjoukko on pieni eli yksiköiden määrä on alle sata, vaikka tutkimukseen osallistuisikin paljon enemmän ihmisiä. Tämän opinnäytetyön kyselyyn osallistui 108 opiskelijaa, joten kokonaistutkimus on oikea vaihtoehto. (Heikkilä 2014, 12, 31)

4.2 Tutkimusaineiston keruu ja analysointi

Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä käytettiin kyselyä, jota kutsutaan survey-tutkimukseksi. Se on tehokas ja edullinen tapa kerätä tietoa, kun tutkittavia on paljon (Heikkilä 2014, 17). Survey-tutkimus on ei-kokeellinen tutkimus, joka on suunnattu suurelle määrälle satunnaisesti valittuja tutkimuskohteita. Se suoritetaan kyselyn tai haastattelun menetelmällä. (Tilastokeskus 2020)

Tämän opinnäytetyön aineisto kerätään sähköisen kyselylomakkeen avulla (Liite 2). Kyselylomake luodaan Webropol-ohjelmassa, linkki kyselyyn lähetetään opiskelijoille sähköpostitse saatekirjeen kanssa (Liite 1). Kyselylinkin ja saatekirjeen lähettää Haaga-Helian tietohallinnon yksikkö. Sähköpostiviesti lähetettiin kaikille opiskelijoille, jotka aloittivat ammattikorkeakoulututkintonsa syksyllä 2019. Vastaukset kerättiin 19.10.-1.11.2020 välisenä aikana. Kaiken kaikkiaan kyselyvastauksia saatiin yhteensä 108 kappaletta. Vastaanotetut vastaukset viedään Microsoft Office Excelliin tulosten käsittelyä ja analysointia varten. Vastaukset tiivistetään ja havainnollistetaan kuviolla.

Tutkimusaineistojen analysointiin käytettiin Microsoft Excel 2010 -taulukko-ohjelmaa. Webropol-lomakkeella kerätty tutkimusmateriaali tallennettiin kyselylomaketietokantaan, josta kerätyt materiaalit tallennettiin Excelliin jatkokäsittelyä varten. Tutkimustuloksia havainnollistetaan erilaisilla Excelissä luoduilla taulukoilla ja kuvioilla.

4.3 Kyselylomake

Kyselylomake on keskeinen osa kyselytutkimuksessa. Kysely kannattaa suunnitella huolellisesti, koska jos kysymys esitetään väärässä muodossa, se voi johtaa vääriin tuloksiin. Lomakkeen suunnittelu edellyttää kirjallisuuteen tutustumista, tutkimuksen pohtimista ja tarkentamista. Kysymyksiä ja vastauksia suunniteltaessa on tärkeää tietää, kuinka tarkkoja vastauksia halutaan ja voidaanko tarvittavat tiedot saada. On myös tärkeää, miten materiaali käsitellään ja miten tulokset raportoidaan. (Heikkilä 2014, 45)

Kyselylomakkeessa voi olla useampia kysymystyyppejä: suljettuja ja avoimia kysymyksiä, asenneasteikkokysymyksiä. Avoimissa kysymyksissä esitetään vain kysymys ja jätetään tila vastausta varten, eli niissä ei ole valmiita vastauksia. Avointen kysymysten avulla henkilö voi vastata kysymykseen haluamallaan tavalla. Enimmäkseen avoimia kysymyksiä käytetään laadullisessa tutkimuksessa. Avoimia kysymyksiä käytetään joskus kysely- ja haastattelututkimuksessa. Yleensä vastaus on rajoitettu tietyllä tavalla. Joskus avoimiin kysymyksiin vastaaminen voi avata uusia näkökulmia ja antaa parannusehdotuksia. (Heikkilä 2014, 47-48)

Suljettuja kysymyksiä myös nimitetään strukturoiduiksi kysymyksiksi. Suljetut kysymykset ovat kysymyksiä, joissa on valmiita vastausvaihtoehtoja. Niissä vastaaja merkitsee yhden tai useamman vaihtoehdon. Dikotominen kysymys on kysymys, jossa on kaksi vaihtoehtoja. Mikäli kysymyksessä vastaaja voi valita useampia vastausvaihtoehtoja, puhutaan monivalintakysymyksestä. Suljettujen kysymysten pääpiirre on se, että jokainen vastaaja voi valita sopivan vastausvaihtoehdon ja vastausvaihtoehdot sulkevat toisensa pois. Suljettujen kysymysten tärkeimmät edut ovat nopeat vastaukset ja tilastollisen analyysin helpous. (Heikkilä 2014, 49-50)

Asenneasteikkokysymyksiä käytetään arvioitaessa vastaajan mielipidettä. Niissä esitetään väittämiä suljettujen kysymysten muodossa. Asenneasteikkokysymysten käyttäminen voi antaa paljon tietoa ja viedä vähemmän tilaa. Likertin asteikko on yleensä 4- tai 5-portainen asteikko, jossa asteikon toinen ääripää on täysin samaa mieltä ja toisen ääripää täysin eri mieltä. Vastaajan tulisi valita oma mielipiteensä tällä asteikolla, esimerkiksi onko hän samaa tai eri mieltä, kuin esitetty väittämä. Osgoodin asteikko on toinen asteikko, jota käytetään arvioimaan vastaajien mielipiteitä. Sitä käytetään yleensä tutkittaessa tuotetta tai yrityskuvaa. Osgoodin asteikko on 5- tai 7-portainen asteikko, jossa ääripäät ovat vastakkaiset adjektiivit. (Heikkilä 2014, 51-53)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin joitain OECD:n sekä Kalmin ja Ruuskasen kyselyn kysymyksiä. Haaga-Helian opiskelijoiden taloudellinen lukutaito mitataan tietämyksen, käyttäytymisen ja asenteiden perusteella, kuten OECD:n tutkimuksessa on tehty. Nämä alueet sisältyvät kyselylomakkeeseen.

Tutkimus on jaettu viiteen osaan. Ensimmäinen osa sisältää taustatietoa opiskelijoista. Toinen osa on taloudellinen tietämys, kolmas on taloudellinen käyttäytyminen ja neljäs on taloudellinen asenne. Viimeisessä eli viidennessä osiossa opiskelijat arvioivat taloudellisia taitojaan. Taulukossa 6 on näkyvissä Webropol-kyselyn rakenne, aihealueet ja kysymysten määrä. Kyselyn suorittamiseen kuluva aika on rajoitettu 5-10 minuuttiin, joten kysely lyhenee 18 kysymykseen. Tässä tutkimuksessa kyselykysymykset ovat enimmäkseen suljettuja. Kyselyyn lisättiin yksi avoin kysymys ja kaksi sekamuotoista kysymystä, joissa osa vastausvaihtoehdoista on annettu ja yksi vastausvaihtoehto on avoin.

Taulukko 6. Kyselylomakkeen osa-alueet

Osa-alue	Sisältö	Kysymysten määrä
Taustatiedot	1. Sukupuoli 2. Ikä 3. Koulutusohjelma 4. Vuositulot	4
Taloudellinen tietämys, osa 1	5. Inflaatio 6. Korkotason määrittely 7. Yksinkertainen korkolasku 8. Riskin ja tuoton yhteys, sijoitukset 9. Inflaation määritelmä 10. Hajautuminen ja riskin välinen yhteys, sijoitukset	6
Taloudellinen käyttäytyminen, osa 2	11. Varainhoidon valvonta, päätöksenteko 12. Varainhoidon valvonta, omat talousasiat 13. Säästäminen 14. Varojen riittävyys vuoden aikana 15. Taloudellisten tavoitteiden asettaminen 16. Tavoitteiden saavuttaminen	6
Taloudellinen asenne, osa 3	17. Rahan arvo	1
Lisätieto	18. Itsearviointi talousosaamisesta	1

Tämän kyselyn luomiseen käytettiin alkuperäistä OECD / INFE-työkalupakettia taloudellisen lukutaidon mittaamiseksi. Sieltä kyselyn kysymyksiksi on poimittu muun muassa kysymykset 11–17, poissulkien kysymys 12, joka on Kalmin ja Ruuskasen kyselystä. Taloudellisen tietämyksen osion kysymyksiä on poimittu Kalmin ja Ruuskasen tutkimuksesta, jonka tulokset ovat kansainvälisesti vertailukelpoisia.

Kyselykysymykset pidetään mahdollisimman samanlaisina kuin OECD/INFE:n ja Kalmin ja Ruuskasen kyselyssä. Joitakin kysymyksiä on lyhennetty, jotta ne sopisivat paremmin sähköiseen kyselyyn ja vastaajan olisi helpompi ymmärtää ne. Kysymysten määrää on vähennetty vastaamiseen tarvittavan ajan lyhentämiseksi. Esimerkiksi Kalmin ja Ruuskasen tutkimuksessa oli 11 kysymystä taloustietämys-osiossa, 13 kysymystä taloudellisen käyttäytymisen osiossa. Taloussuhteita käsittelevä osa pysyi samana. Rahoitustuotteita ja niiden valintaa sekä vakuutusksymyksiä koskevat kysymykset suljettiin pois.

Taustatiedot-osio sisältää tiedot sukupuolesta, iästä, koulutusohjelmasta ja vuosituloista ennen veroja. Nämä tiedot ovat välttämättömiä opiskelijoiden täydellisen tutkimuksen kannalta. Itsearviointitietoja tarvitaan vertaamaan todellista tilannetta siihen, miten opiskelijat arvioivat itseään.

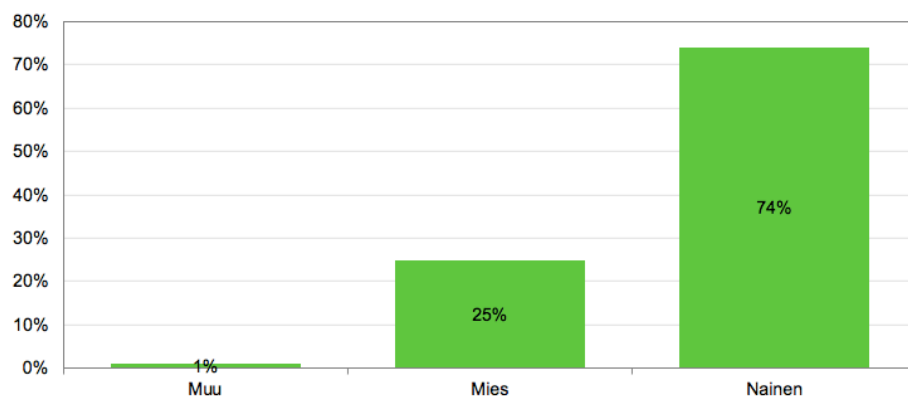
5 Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimustuloksia aiheittain. Tuloksia on havainnollistettu useilla kuvioilla ja taulukoilla.

5.1 Taustatiedot

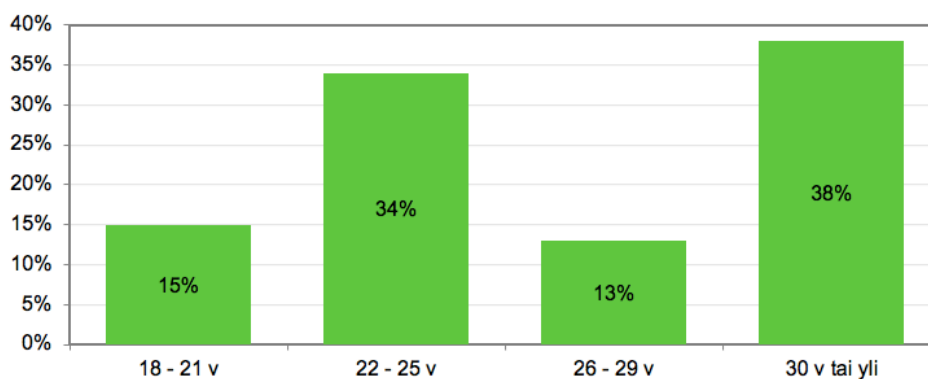
Tutkimuksen alussa opiskelijoilta kysyttiin taustatietoja, kuten sukupuoli, ikä, vastaajan koulutusohjelma ja heidän vuotuiset tulonsa ennen veroja. Vastaukset esitetään prosentteina ja sulkeissa opiskelijoiden lukumääränä. Yhteensä kyselyyn vastasi 108 opiskelijaa.

Kuviossa 3 on esitetty vastaajien sukupuolijakauma. Kuvioista nähdään, että 74 % vastaajista (n=80) oli naisia, 25 % (n=27) oli miehiä ja 1 % (n=1) oli valinnut vaihtoehdon ”muu”. Siten voidaan nähdä, että noin kolme neljäsosaa vastaajista on naisia.

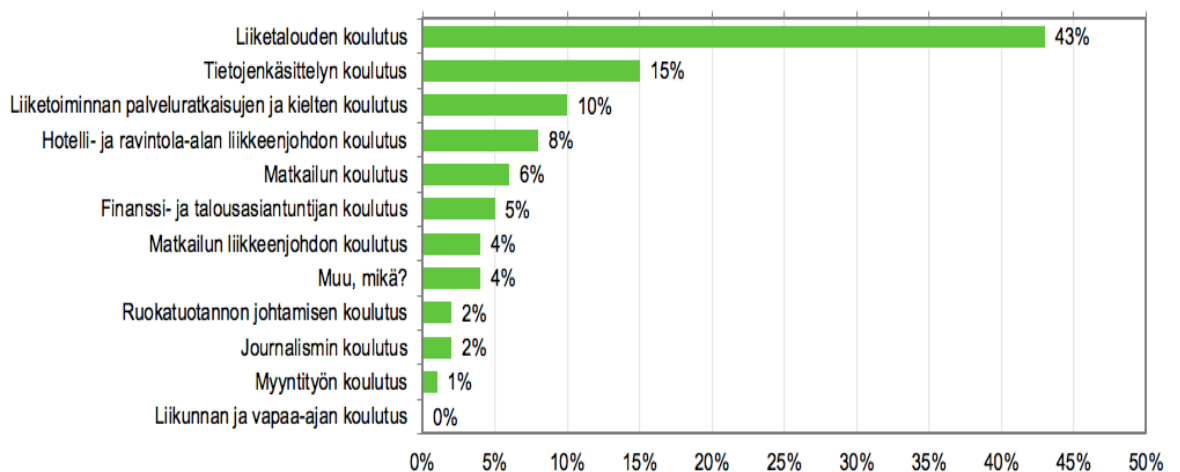
Kuvio 3. Opiskelijoiden sukupuolijakauma

Kuviossa 4 nähdään, että suurin osa vastanneista eli 38 % (n=41) oli 30-vuotiaita tai vanhempia. Toiseksi eniten eli 34 % (n=37) oli 22–25-vuotiaita. 15 % (n=16) vastaajista oli 18–21-vuotiaita. Vähiten vastanneista oli 26-29-vuotiaita eli 13 % (n=14).

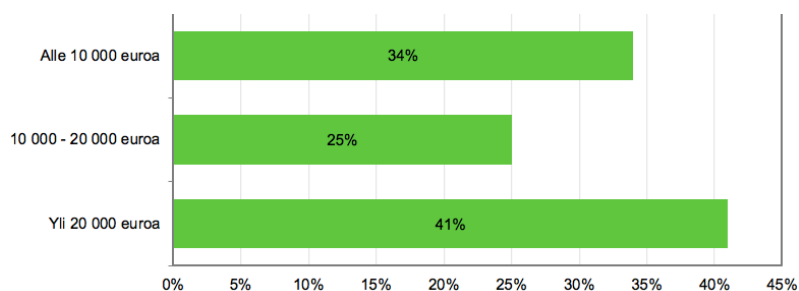
Kuvio 4. Opiskelijoiden ikäjakauma

Kuviossa 5 nähdään miten opiskelijat jakautuvat koulutusohjelmien mukaan. Vastanneista eniten oli liiketalouden alan opiskelijoita eli 43 % (n=47). Toiseksi eniten oli tietojenkäsittelyn alan opiskelijoita eli 15 % (n=16). Seuraavaksi listataan koulutusaloja laskevassa järjestyksessä: 10 % (n=11) vastaajista olivat liiketoiminnan palveluratkaisujen ja kielten alan opiskelijoita, 8 % (n=9) vastaajista olivat hotelli- ja ravintola-alan liikkeenjohdon alan opiskelijoita, 6 % (n=6) vastaajista olivat matkailun alan opiskelijoita, 5 % (n=6) vastaajista olivat finanssi- ja talousasiantuntijan alan opiskelijoita, 4 % (n=4) vastaajista olivat matkailun liikkeenjohdon alan opiskelijoita, 2 % (n=2) vastaajista olivat ruokatuotannon johtamisen alan opiskelijoita, 2 % (n=2) vastaajista olivat journalismin alan opiskelijoita, yksikään opiskelija ei ollut liikunnan ja vapaa-ajan alalta.

Kuvio 5. Opiskelijoiden koulutusohjelmat

Yhdessä vastausvaihtoehdossa kyselyssä oli mahdollisuus kirjoittaa oma koulutusohjelmansa, jos mikään ehdotetuista vaihtoehdoista ei sopinut. Neljällä prosentilla vastaajista oli muu koulutusohjelma. Kaksi opiskelijaa opiskelivat johdon assistenttityön ja kielten koulutusohjelmassa, mutta se on entinen nimi liiketoiminnan palveluratkaisujen ja kielten koulutusohjelmalle, mikä tarkoittaa, että nämä kaksi opiskelijaa kuuluvat 10:een % liiketoiminnan palveluratkaisujen ja kielten alan opiskelijoiden ryhmässä. Kaksi muuta opiskelijaa opiskelivat Bachelor of Hospitality, tourism and experience management-ohjelmassa sekä Myynti ja visuaalinen markkinointi -ohjelmassa.

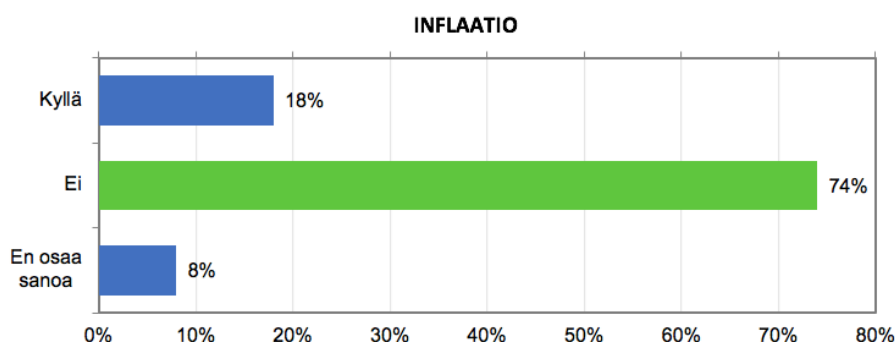
Kuvio 6. Opiskelijoiden vuositulot

Kuviosta 6 on esitetty jakauma vastaajien vuosituloista. Suurin osa, eli 41 % (n=44) vastanneista opiskelijoista, ansaitsi yli 20 000 euroa vuodessa. Alle 10 000 euroa ansaitsi 34% (n=37) opiskelijoista. 25% (n=27) vastaajista ilmoitti vuosituloiksi 10 000 – 20 000 euroa.

5.2 Taloudellinen tietämys

Taustatietojen jälkeen kysyttiin taloudellista lukutaitoa koskevia kysymyksiä. Nämä olivat taloudellista tietämystä koskevia kysymyksiä, joihin liittyi yksinkertaisia laskelmia tai joihin oli yksi oikea vastaus. Kolme ensimmäistä kysymystä olivat laskutehtäviä. Loput kysymykset edellyttivät tietämystä niihin vastaamiseen. Laskennallisissa tehtävissä vastaaja joko vastasi avoimessa kentässä tai valitsi sopivan vastausvaihtoehdon. Vastaajille tarjottiin vastausvaihtoehtoina "tosi", "epätosi" ja "en osaa sanoa". Oikeat vastaukset ilmoitetaan tekstissä, ja ne näkyvät kuviossa vihreänä palkkina.

Ensimmäinen kysymys tässä osiossa (1.1 /5) koski inflaation vaikutusta. Kyselyssä tämä kysymys on numerolla 5. Numerolla 1.1 tarkoitetaan ensimmäisen osan ensimmäistä kysymystä, "1/5" tarkoitetaan kysymysnumeroa kyselylomakkeessa ja niin edelleen. Kysymys oli «Otto sai 500 euroa lahjaksi ja haluaa ostaa ensi vuonna uuden PS5, joka maksaa 500 euroa. Inflaatio tänä vuonna on 2 %. Pystyykö Otto ensi vuonna ostamaan PS5 lahjaksi saamallaan rahalla, jos sen hintakehitys noudattaa inflaatiota?» Vastausvaihtoehdot olivat "kyllä", "ei" ja "en osaa sanoa". Kysymyksen tavoitteena oli arvioida vastaajien kykyä määrittää inflaation vaikutus rahan arvoon. Oikea vastaus on "ei".

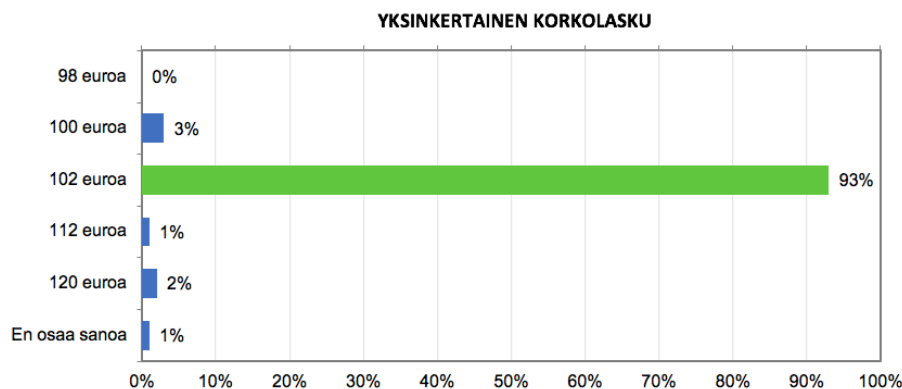

Kuvio 7. Inflaation vaikutus

Kuviosta 7 nähdään, että 74 % opiskelijoista (n=80) vastasi kysymykseen oikein eli "ei". 18 % (n=19) vastasi "kyllä" eli väärin. Muut 8 % (n=9) vastasivat "en osaa sanoa", mikä kuuluu myös väriin vastauksiin.

Toinen kysymys liittyi korkotason määrittelyyn (1.2 /6). Se oli ”Lainaat 25 euroa ystävälesi eräänä iltana ja hän antaa sinulle 25 euroa takaisin seuraavana päivänä. Kuinka paljon korkoa hän on maksanut tällä lainalla?” Vastaus oli laskettava ja kirjoitettava avoimeen kenttään. Oikea vastaus on 0 %. Kysymyksen tarkoituksena oli mitata vastaajan kykyä määrittää korkotasoa. 96 % opiskelijoista (n=104) vastasi kysymykseen oikein eli ”0%”. 1 % (n=1) vastasi ”25 euroa” ja 3 % (n=3) ei ole vastanneet kysymykseen, molemmat vastaukset analysointiin vääränä vastauksena. Tämä lisäsi virheellisten vastausten määrää neljään prosenttiin.

Kolmas kysymys (1.3 /7) oli ”Oletetaan, että laitat 100 euroa säästötilille, jonka nettokorkokanta on 2 %. Et tee enää maksuja tälle tilille, etkä nosta tililtä rahaa. Miten paljon tilillä on rahaa ensimmäisen vuoden lopussa, kun koron maksu suoritetaan?” Tämä kysymys määrittäi vastaajan kykyä laskea yksinkertainen korkolasku. Oikea vastaus on 102 euroa.

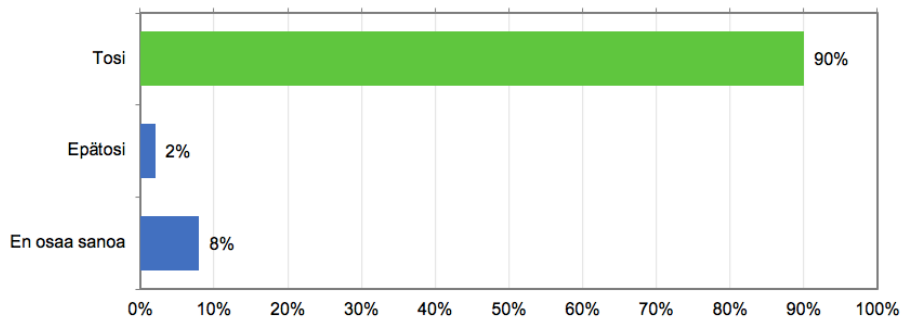

Kuvio 8. Yksinkertainen korkolasku

Valtaosa vastaajista eli 93% (n=99) vastasi oikein (kuvio 8). Tarjolla oli kuusi mahdollista vastausta, joista yksi oli oikea, neljä vastausta olivat väärä, ja yksi "en osaa sanoa", mutta sekin laskettiin vääräksi vastaukseksi. Tällä tavoin 7 % (n=9) opiskelijoista vastasi väärin.

Neljäs kysymys (1.4 /8) määrittäi vastaajan kykyä havaita riskin ja tuoton suhde ”Sijoituksessa, jossa on korkea tuotto, on yleensä myös korkea riski”. Kuvio 9 osoittaa, että oikea vastaus väittämään oli tosi ja 90% (n=96) opiskelijoista vastasi oikein. Muut 10% vastasivat väärin, jossa kahdella prosentilla (n=2) vastauksena oli ”epätosi” ja 8% (n=9) eivät osanneet sanoa.

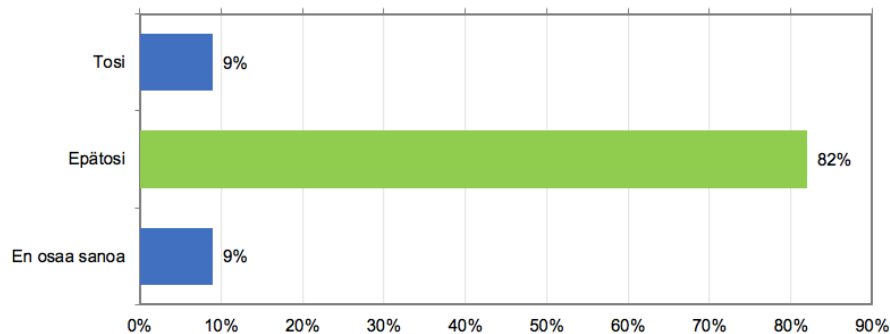
RISKIN JA TUOTON YHTEYS

Kuvio 9. Riskin ja tuoton yhteys

Viides (1.5 /9) kysymys koski inflaation määritelmää. Väittämä oli ” Korkea inflaatio tarkoittaa elinkustannusten vuotuista laskua”. Kuviosta 10 nähdään, että oikea vastaus oli ”epätosi” ja siihen 82 % (n=88) vastaajista vastasi oikein. Yhteensä 20 ihmistä vastasi väärin eli 18 %, jossa 9 % (n=10) vastasi ”tosi” ja 9 % (n=10) vastasi ”en osaa sanoa”.

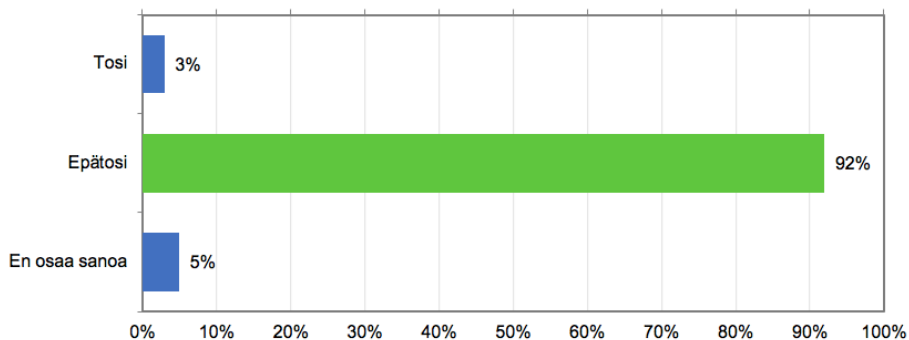
INFLAATION MÄÄRITELMÄ

Kuvio 10. Inflaation määritelmä

Kuudes kysymys (1.1/10) oli ”Mikäli ostat laajan valikoiman osakkeita osakemarkkinoilla, niin sijoittamisen riski on suurempi, kuin sijoittaessasi rahasi yhteen kohteeseen.” Tämän väittämän avulla mitattiin riskin ymmärrystä sijoittamisessa. Oikea vastaus on ”epätosi”.

HAJAUTTAMINEN JA RISKIN VÄLINEN YHTEYS

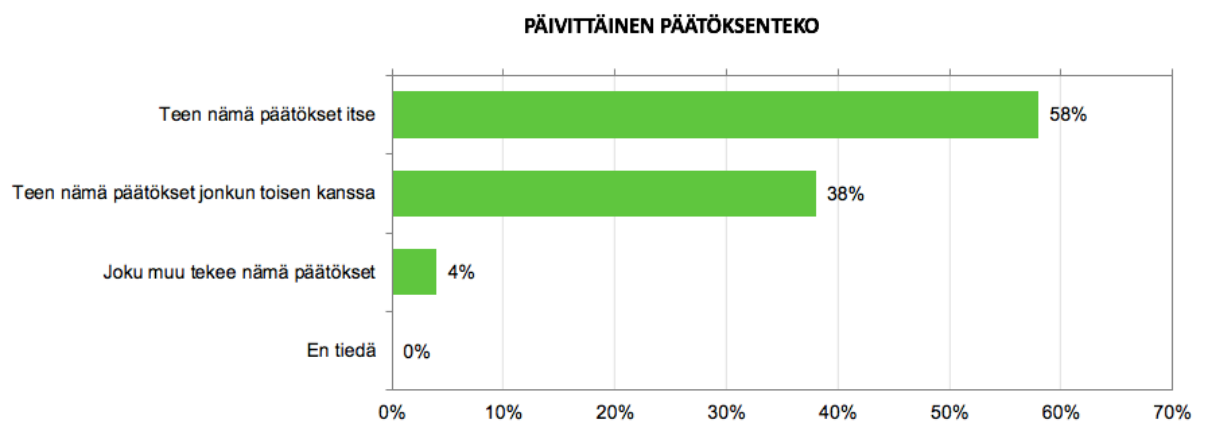
Kuvio 11. Hajauttaminen ja riskin välinen yhteys

Kuvio 11 osoittaa, että 92 % (n=99) opiskelijoista vastasi oikein, 3 % (n=3) vastasi ”tosi” eli väärin, 5 % (n=6) vastasi ”en osaa sanoa”. Tällä tavalla 8 % vastaajista vastasi väärin.

5.3 Taloudellinen käyttäytyminen

Tässä osassa esitetään kysymyksiä taloudellisesta käyttäytymisestä. Kysely sisälsi kuusi kysymystä, joista 5 olivat monivalintakysymystä. Yhdessä kysymyksessä oli 3 väittämää kerrallaan.

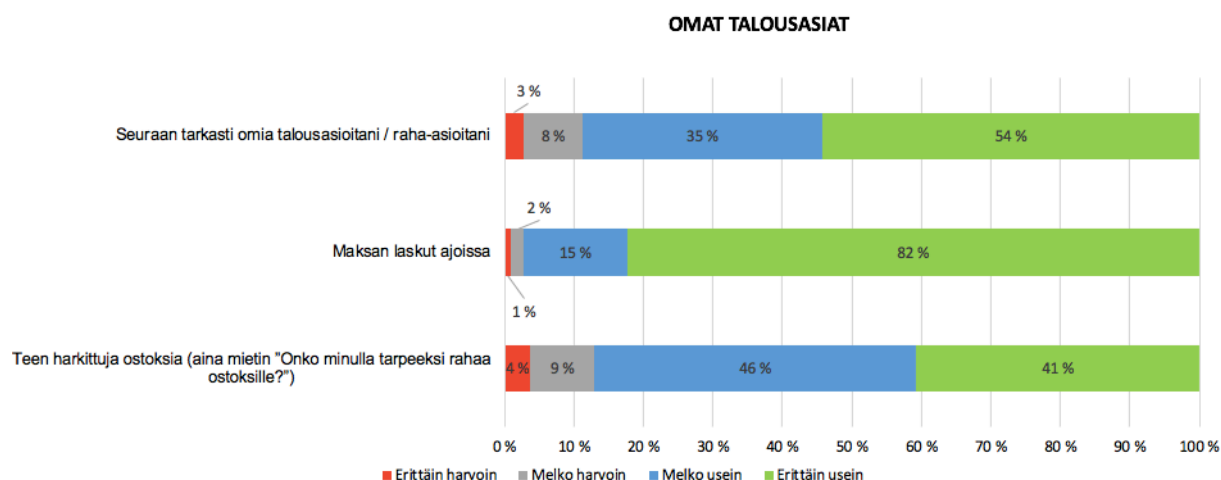
Ensimmäinen kysymys tässä osassa (2.1/ 11) oli ” Kuka on vastuussa päivittäisten kotitalouden varojen koskevien päätösten tekemisestä?”. Vastausvaihtoehdot olivat ” teen nämä päätökset itse”, ”teen nämä päätökset jonkun toisen kanssa”, ”joku muu tekee nämä päätökset” ja ”en tiedä”. Tämä kysymys auttoi ymmärtämään, miten vastaajat ajattelivat ja suunnittelivat budjettiaan, oliko vastaaja vastuussa kotitalous- tai henkilökohtaista rahaa koskevista päätöksistä. Kuviosta 12 nähdään, että 58% (n=63) opiskelijoista tekivät kotitalouden päätökset itse. 38 % (n=41) opiskelijoista tekivät nämä päätökset jonkun toisen kanssa. Muut 4 % (n=4) opiskelijoista sanoivat, että joku muu tekee kotitalouden varojen koskevien päätökset. Vastausvaihtoehto ”en tiedä” jäi vastauksitta. Tuloksissa lasketaan yhteen niiden vastaajien prosenttiosuus, jotka vastasivat ” teen nämä päätökset itse” ja ”teen nämä päätökset jonkun toisen kanssa”.

Kuvio 12. Varainhoidon valvonta. Päätöksenteko

Toinen kysymys (2.2/ 12) tässä osassa sisälsi kolme väittämää. Kunkin väitteen osalta vastaajia pyydettiin arvioimaan väitteen paikkansapitävyyttä skaalalla 1-4, missä 1 oli ”erittäin harvoin”, 2 oli ”melko harvoin”, 3 oli ”melko usein” ja 4 oli ”erittäin usein”. Kuviossa 13 esitetään niiden vastaajien prosenttiosuus, jotka olivat samaa mieltä väitteen kanssa. Näitä kolme väittämiä koskivat varainhoidon valvontaa. Tuloksissa lasketaan yhteen niiden vastaajien prosenttiosuus, jotka vastasivat ”melko usein” ja ”erittäin usein”.

Ensimmäinen väittämä oli ”seuraan tarkasti talousasioitani / raha-asioitani”. Kuviosta 13 nähdään, että suurin osa vastaajista eli 54 % (n=63) seurasi tarkasti omia raha-asioita erittäin usein. Melko usein seurasivat omia raha-asioita 35 % (n=41) opiskelijoista. Tuloksissa nämä molemmat vastaukset lasketaan yhteen eli 96% (n=104). 8 % (n=4) vastaajista seurasivat omia raha-asioita melko harvoin ja muut 3% (n=) opiskelijoista seurasivat erittäin harvoin omia talousasioita.

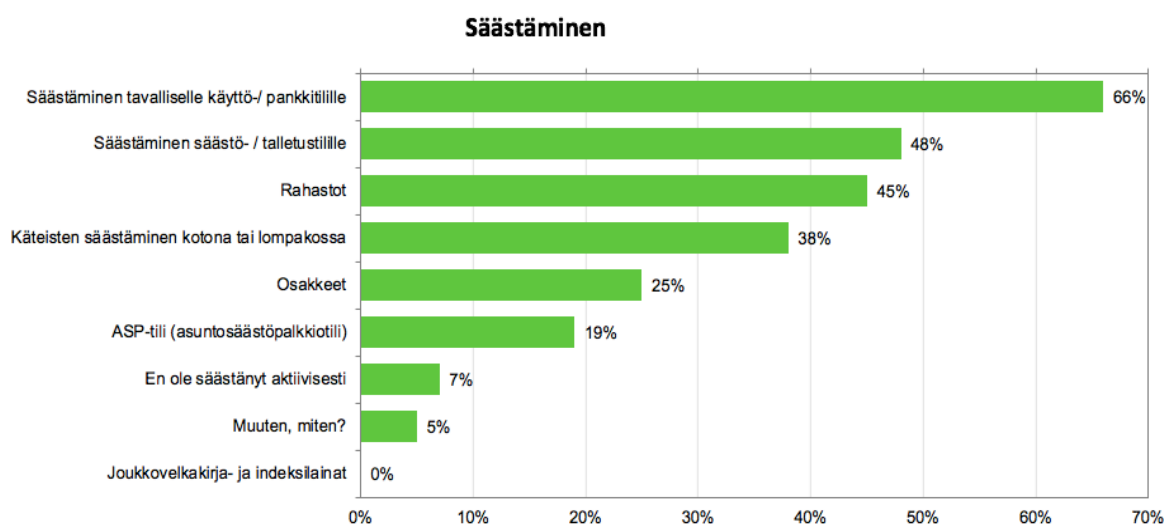
Kuvio 13. Varainhoidon valvonta. Omat talousasiat

Toinen väittämä oli ”maksan laskut ajoissa”. Suurin osa opiskelijoista eli 82 % (n=89) maksoivat laskut ajoissa, 15 % vastaajista (n=16) maksoivat laskut melko usein ajoissa, 2 % (n=2) vastaajista maksoivat laskut harvoin ajoissa ja ainoastaan 1 % (n=1) opiskelijoista maksoi laskut erittäin harvoin ajoissa (kuvio 13). Tuloksissa ne opiskelijat, jotka maksoivat laskut ajoissa ja melko usein ajoissa lasketaan yhteen 97 % (n=105).

Kolmas väittämä oli ”teen harkittuja ostoksia (aina mietin ”onko minulla tarpeeksi rahaa ostoksille?)”. Kuviosta 13 nähdään, että yhteensä 81 % opiskelijoista tekivät harkittuja ostoksia, jolloin he vastasivat joko ”erittäin usein” (41 %, n=44) tai ”melko usein” (46 %, n=50). Yhdeksän prosenttia opiskelijoista vastasi ”melko harvoin” (n=10) ja 4 % (n=4) vastasi ”erittäin harvoin”.

Taloudellisen käyttäytymisen osan kolmas kysymys (2.3/ 13) koski rahan säästämistä. Sen avulla voitiin selvittää, säästääkö opiskelija millään tavalla. Kysymys oli ” Viimeisten 12 kuukauden aikana olen säästänyt rahaa seuraavilla tavoilla”. Vastausvaihtoehtoina olivat seuraavat vaihtoehdot: ”käteisen säästäminen kotona tai lompakossa”, ”säästäminen tavalliselle käyttö-/ pankkitilille”, ”säästäminen säästö- / talletustilille”, ”ASP-tili (asuntosäästöpalkkiotili)”, ”rahastot”, ”osakkeet”, ”joukkovelkakirja- ja indeksilainat”, ja viimeinen vaihtoehto oli ” en ole säästänyt aktiivisesti”. Vastaaja voi valita useampi kuin yhden vaihtoehdon.

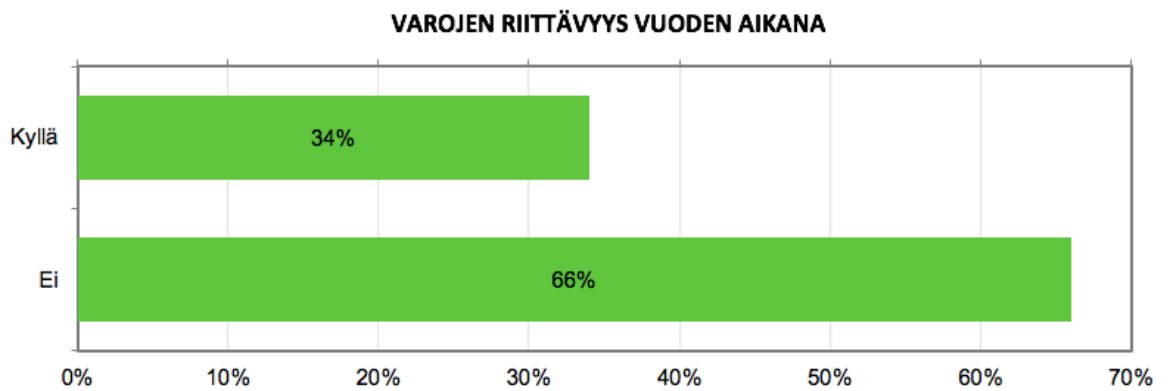
Kuviosta 14 kävi ilmi, että 7 % vastaajista kertoi, etteivät he säästäneet aktiivisesti vuoden aikana. Tämän perusteella 93 % vastaajista säästi tavalla tai toisella kuluneen vuoden aikana. Kuten kuviosta 15 nähdään, vastaukset jakautuivat epätasaisesti. Suurin osa vastaajista eli 66 % säästi rahaa tavalliselle käyttö- tai pankkitilille. Säästö- tai talletustilille säästivät 48 % opiskelijoista. Osuus opiskelijoista, jotka säästivät rahastoihin, oli 45 %. Vastaajista 38 % säästi käteistä rahaa. 25 % opiskelijoista säästivät osakkeiden avulla. Asuntosäästöpalkkiotilille säästivät 19 % opiskelijoista. Joukkovelkakirja- ja indeksilainoilla opiskelijat eivät säästäneet rahaa ollenkaan.

Kuvio 14. Säästäminen

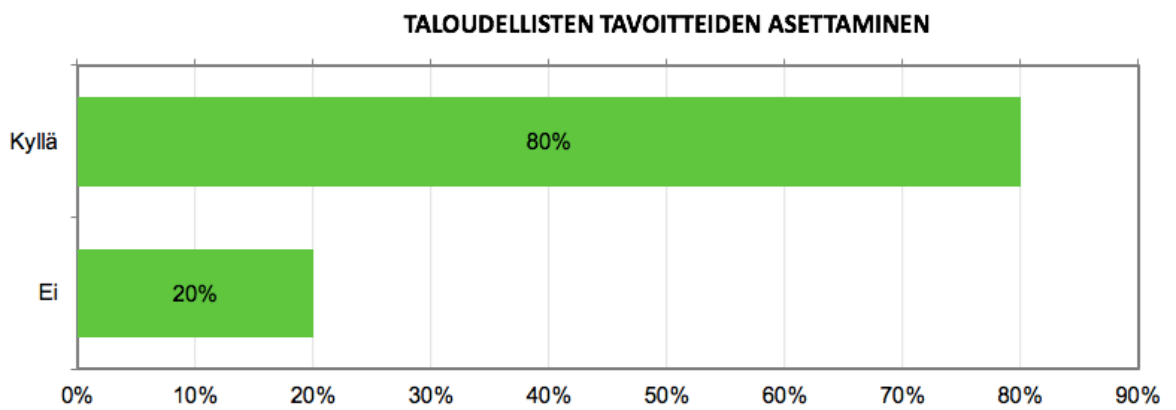
Yhteen vastausvaihtoehdoista pyydettiin vastaamaan itse, miten vastaaja säästää rahaa. 5% vastaajista vastasi tähän kysymykseen, mutta vain neljä opiskelijaa kirjoitti vastauksen avoimeen tekstikenttään. Nämä vastaukset olivat: ”eläkesäästäminen”, ”kryptovaluutat”, ”lainaamalla rahaa muille ja saan takaisin koron kanssa”. Yksi vastaaja vastasi kysymyksellä: ”lasketaanko asuntolainan maksaminen?”. Tätä vastausta ei oteta huomioon, koska se ei lukeudu säästämiseen tässä yhteydessä.

Neljäs kysymys (2.4 /14) oli ” Joskus ihmiset huomaavat, että tulot eivät täysin kata heidän menojaan. Onko sinulle henkilökohtaisesti käynyt näin viimeisen 12 kuukauden aikana?”. Tämän kysymyksen avulla voitiin selvittää, oliko vastaajilla ollut taloudellisia ongelmia ja ratkaisuja niihin sekä kokemuksia näistä tilanteista. Kuviosta 15 nähdään, että yli puolella eli 66 % (n =71) vastaajista ei ole ollut tilanteita, joissa menot ylittivät tulot. Lopuilla 34 prosentilla (n=37) vastaajista oli tällaisia tilanteita.

Kuvio 15. Varojen riittävyys vuoden aikana

Viides kysymys (2.5 /15) tässä osassa oli ” Onko sinulla taloudellisia tavoitteita (esimerkiksi auton / asunnon ostaminen jne.)?” Tämä kysymys tutki tapoja, joilla ihmiset suunnittelevat taloudellisia tavoitteita. Vastausvaihtoehdot olivat ”kyllä” ja ”ei”. Mikäli vastaaja vastasi ”kyllä” tähän kysymykseen, niin häntä pyydettiin vastaamaan myös seuraavaan kysymykseen. Seuraava kysymys oli ” Yrittökö saavuttaa sinun taloudellisia tavoitteita?”

Kuvio 16. Taloudellisten tavoitteiden asettaminen

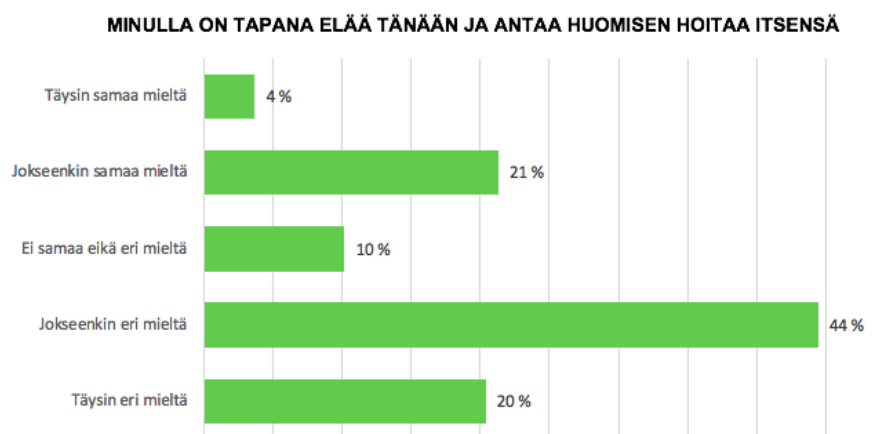
Kuviosta 16 nähdään, että 80 % (n=86) opiskelijoilla oli taloudelliset tavoitteet ja 20 % (n=22) opiskelijoilla ei ollut taloudellista tavoitteita. Niistä, jotka vastasivat ”kyllä” 87 % (n=74) yrittivät saavuttaa omia taloudellisia tavoitteita, 13 % (n=11) vastaajista eivät yrittäneet saavuttaa tavoitteita.

5.4 Taloudellinen asenne

Taloudellinen asenne on kolmas ja viimeinen osa taloudellista lukutaitoa. Tätä mitattiin kolmella väittämällä. Vastaajan oli vastattava väittämiin sen mukaan, kuinka paikkansapitävänä tai virheellisenä hän pitää väittämää. Vastaajalle annettiin valmiit vastausvaihtoehdot

ja ne olivat ”täysin eri mieltä”, ”jokseenkin eri mieltä”, ”ei samaa eikä eri mieltä”, ”jokseenkin samaa mieltä” ja ”täysin samaa mieltä”. Vastausvaihtoehdot ”jokseenkin samaa mieltä” tai ”täysin samaa mieltä”, lasketaan yhteen ja vastaavasti vastausvaihtoehdot ”täysin eri mieltä” tai ”jokseenkin eri mieltä” lasketaan yhteen.

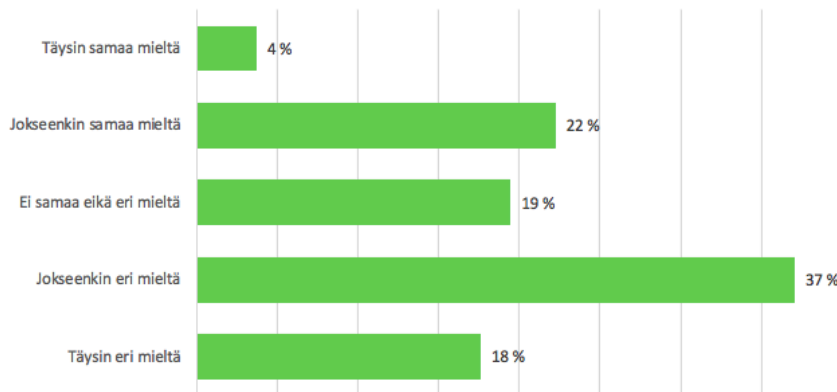
Ensimmäinen väittämä (3.1 /17) oli ” Minulla on tapana elää tänään ja antaa huomisen hoitaa itsensä”. Samaa mieltä väittämän kanssa yhteensä oli 25 % (n=27) vastaajista, mikä tarkoitti, että he elävät tänään ja eivät huolehtineet huomisen (kuvio 17). Kymmenen prosenttia (n=11) opiskelijoista vastasi ”ei samaa eikä eri mieltä”. Yhteensä 65 % (n=70) vastaajista oli eri mieltä väittämän kanssa.

Kuvio 17. Tapa elää tänään ja antaa huomisen hoitaa itsensä

Toinen väittämä oli ” Minusta on tyydyttävämpää käyttää rahaa kuin säästä sitä pitkällä aikavälillä”. Kuviosta 18 nähdään, että yhteensä 26 % (n=28) opiskelijoista oli samaa mieltä väittämän kanssa. Yhdeksätoista prosenttia vastaajista eli 21 opiskelijaa oli ei samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa. Yli puolet eli 55 % (n=59) vastaajista oli eri mieltä väitteen kanssa.

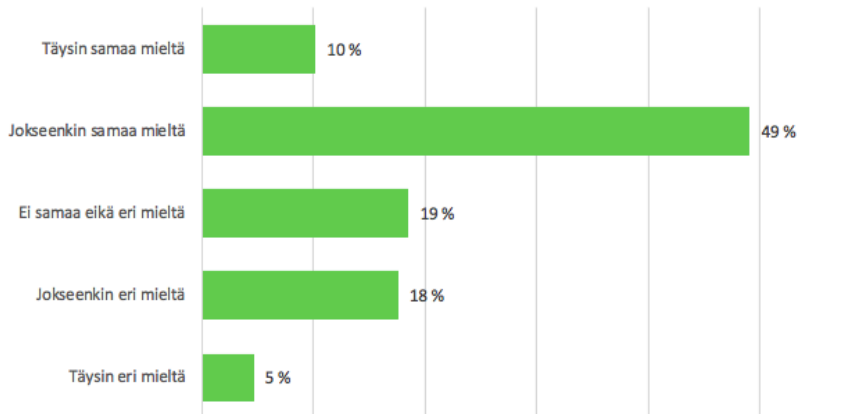
**MINUSTA ON TYYDYTTÄVÄMPÄÄ KÄYTTÄÄ RAHAA
KUIN SÄÄSTÄÄ SITÄ PITKÄLLÄ AIKAVÄLILLÄ**

Kuvio 18. Rahan käyttö on tyydyttävämpää, kuin säästäminen

Kolmas väittämä oli ” Raha on kuluttamista varten”. Kuviosta 19 nähdään, että suurin osa opiskelijoista, eli yhteensä 59 % (n=64) oli samaa mieltä väittämän kanssa. Yhdeksäntoista prosenttia vastaajista eli 20 opiskelijaa oli ei samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa. Vain 22 % (n=24) opiskelijoista oli eri mieltä väitteen kanssa.

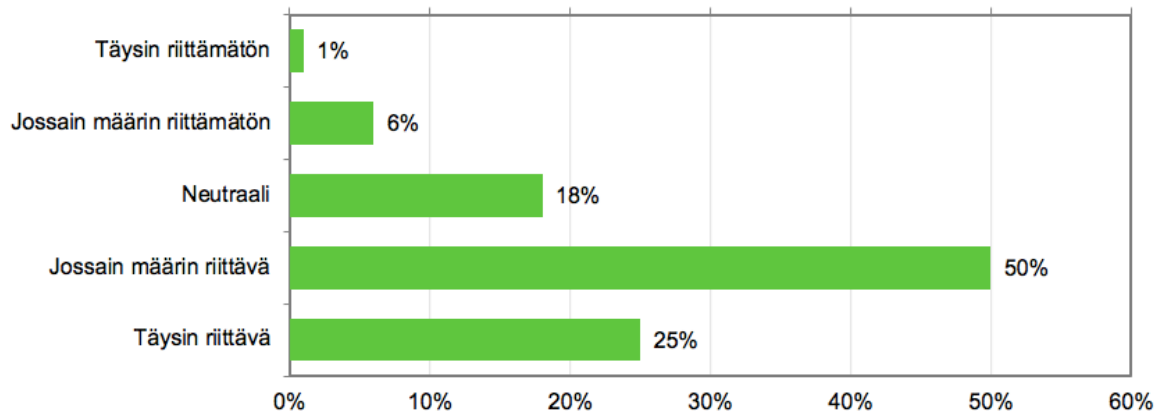
RAHA ON KULUTTAMISTA VARTEN

Kuvio 19. Raha on kuluttamista varten

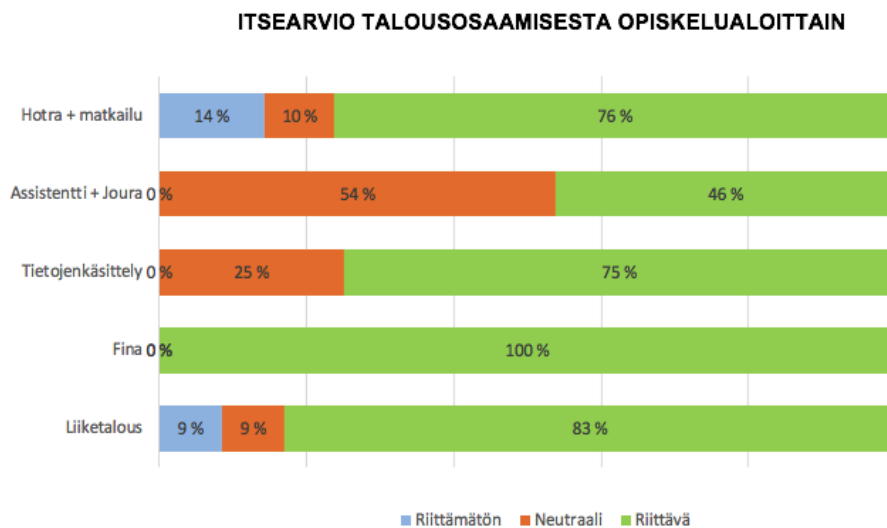
5.5 Itsearvio talousosaamisesta

Kyselylomakkeen viimeisessä osassa vastaajaa pyydettiin arvioimaan hänen taloudellista osaamistaan. Vastauksia annettiin: "täysin riittämätön", "jossain määrin riittämätön", "neutraali", "jossain määrin riittävä" ja "täysin riittävä". Vastausvaihtoehdot "täysin riittämätön" tai "jossain määrin riittämätön", laskettiin yhteen, ja vastaavasti vaihtoehdot "jossain määrin riittävä" tai "täysin riittävä", laskettiin myös yhteen.

Kuvio 20. Itsearvio talousosaamisesta

Kuten kuvio 20 voidaan nähdä, 6 % (n=7) vastaajista piti taloudellista osaamistaan riittämättömänä. Suurin osa vastaajista eli kolme neljäsosaa opiskelijoista, 75 % (n=81), piti tietojansa talousasioissa riittävinä. Loput 19% (n=20) valitsi vastauksen "neutraali", mikä tarkoittaa, että jossakin määrin heidän talousosaamistaan oli riittämätön.

Kuvio 21. Itsearvio talousosaamisesta opiskelualoittain

Kuvio 21 osoittaa, kuinka opiskelijat arvioivat taloudellisia osaamistaan koulutusohjelman mukaan. Tästä voidaan nähdä, että journalismin, matkailun ja liiketalouden koulutusohjelmien opiskelijoilla ei ole riittäviä taloudellisia taitoja. Vain Fina-ohjelman opiskelijoilla on riittävät taloudelliset taidot.

6 Pohdinta

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen keskeisiä tuloksia sekä esitetään johtopäätökset ja kehitysehdotukset. Sen jälkeen esitetään opinnäytetyöprosessin ja tutkimuksen luotettavuus. Lopuksi arvioin omaa oppimistani.

6.1 Tutkimustulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän työn tavoitteena oli selvittää, millä tasolla Haaga-Helian opiskelijoiden taloudellinen lukutaito on. Sen lisäksi tarkoituksena oli testata kuinka opiskelijat arvioivat omaa taloudellista lukutaitoaan, jotta saataisiin selville kuinka oikeassa he ovat. Tässä opinnäytetyössä ei tutkita syitä talouslukutaidon tasolle, vaan tutkitaan tilannetta sellaisena kuin se on. Työssä käytettiin yhdistelmää OECD:n kyselylomakkeesta sekä Kalmin ja Ruuskasen omassa tutkimuksessaan vuonna 2014 käyttämästä lomakkeesta. Tutkimuksen analysoinnissa myös käytettiin OECD:n opasta, jotta voitiin tulkita vastaukset objektiivisesti.

Opinnäytetyön tutkimuksen tulokset kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella lokakuussa 2020 ja kysely oli auki noin kahden viikon ajan. Kysely ja saatekirje lähetettiin sähköpostitse Haaga-Helian ammattikorkeakoulun opiskelijoille, jotka aloittivat opiskelunsa syksyllä 2019. Vastauksia kyselyyn tuli kaiken kaikkiaan 108 kappaletta.

Kaikki saadut tulokset olivat käyttökelpoisia ja ne voitiin ottaa mukaan tulosten analysointiin. Vastausten jakaumat taloudellisen tietämyksen osalta on esitetty taulukossa 7.

Haaga-Helian ammattikorkeakoulun opiskelijoiden taloudellinen lukutaito on melko korkealla tasolla, mutta on syytä huomata, että joissakin asioissa on edelleen ongelmia. (Taulukko 7).

Taulukko 7. Taloudellisen tietämyksen tulokset

Osa-alue	Kysymykset	Oikeat vastaukset
Taloudellinen tietämys	1. Inflaatio	74%
	2. Korkotason määrittely	96%
	3. Yksinkertainen korkolasku	93%
	4. Riskin ja tuoton yhteys, sijoitukset	90%
	5. Inflaation määritelmä	82%
	6. Hajautuminen ja riskin välinen yhteys, sijoitukset	92%

Moniin kysymyksiin, kuten korkotason määrittelyyn (96%) ja sen laskemiseen (93%), opiskelijat vastasivat enimmäkseen oikein. Myös muissa kysymyksissä he menestyvät hyvin. Yhteyden hajautumisessa ja sijoittamisen riskeissä opiskelijat tunnistivat korkealla tasolla

(92 %). Sijoituksen riskin ja tuoton yhteys myös on tunnistettu hyvin (90 %). Huonoiten tunnettiin inflaatioon liittyviä kysymyksiä. Taloudellisen tietämyksen osa-alueella vain kolme neljäsosasta tietää hyvin inflaation vaikutuksen ostovoimaan (74 %). Inflaation määritelmän tunnisti vain 82 % opiskelijoista. Tällä tavalla voidaan todeta, että opiskelijoilla on puutteita taloudellisessa tietämyksessä.

Samoin opiskelijat menestyvät hyvin monissa taloudelliseen käyttäytymiseen liittyvissä kysymyksissä. Varainhoidon valvonnan vastauksien osioille on laskettu omat keskiarvot. Opiskelijat menestyvät hyvin päivittäisissä päätöksenteoissa (96 %), laskujen ajallaan maksamisessa (97 %) ja talousasioiden seuraamisessa (96 %). Vain 81 % opiskelijoista sanoi harkitsevansa huolellisesti, olisiko heillä varaa ostokseen. Säästämiseen liittyvässä kysymyksessä päätettiin, että jos opiskelija on säästänyt rahaa ainakin yhdellä luetelluista tavoista, lasketaan vastaus oikeaksi. Näin ollen 93 % opiskelijoista säästivät joillakin tavalla.

Toisaalta taloudellisen käyttäytymisen osa-alueella opiskelijoilla on ongelmia, kun on kyseessä varojen riittävydestä, eli vain 66 % opiskelijoista on varaa normaalilla tasolla elämiseen vuoden aikana. Kuten taulukosta 8 käy ilmi, 93 prosenttia opiskelijoista säästää rahaa, mutta jotenkin käy niin, että säästöt eivät silti riitä. Tavoitteiden asettamisessa ja niiden saavutuksessa nähdään, että 80 % opiskelijoista asettaa omia tavoitteita ja niistä 87 % pyrkii saavuttamaan tavoitteita.

Taulukko 8. Taloudellisen käyttäytymisen tulokset

Osa-alue	Kysymykset	"Taloudellisesti taju"
Taloudellinen käyttäytyminen	1. Varainhoidon valvonta, päätöksenteko	96% (keskiarvo)
	2. Varainhoidon valvonta, omat talousasiat: - Omien talousasioiden seuraaminen - Laskujen maksaminen ajallaan - Harkitut ostokset	91% (keskiarvo) 96% 97% 81%
	3. Säästäminen	93%
	4. Varojen riittävyys vuoden aikana	66%
	5. Taloudellisten tavoitteiden asettaminen	80% (86 opiskelijaa)
	6. Tavoitteiden saavuttaminen	87%:a 86 opiskelijoista

Taloudelliseen asenteeseen on vaikeampaa antaa normatiivista tulkintaa kuin taloudelliseen tietämykseen tai käyttäytymiseen. Joitakin asenteita ei voida kutsua "oikeiksi" tai "vääriksi". Kuten aiemmin mainittiin, tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että asenteilla on usein merkittävä vaikutus taloudelliseen käyttäytymiseen, ehkä jopa enemmän kuin tietoon. Siksi mitataan asenteita kolmella lausekkeella, jotka kaikki on otettu suoraan

OECD:n tutkimuksesta. Taulukossa 9 esitetään niiden opiskelijoiden osuudet, jotka ovat eri mieltä esitettyjen väitteiden kanssa. Taloudellisia asenteita käsittelevässä osiossa laskettiin kunkin osion keskiarvo. Suurin osa opiskelijoista (65 %) olivat eri mieltä väitteen kanssa, toisin sanoen he eivät elä vain tätä päivää varten, he huolehtivat huomisen.

Taulukko 9. Taloudellisen asenteen tulokset

Osa-alue	Kysymykset	"Taloudellisesti taju"	Keskiarvo
Taloudellinen asenne	Tapa elää tänään ja antaa huomisen hoitaa itsensä	65% on eri mieltä	47%
	Rahan käyttö on tyydyttävämpää, kuin säästäminen	55 % on eri mieltä	
	Raha on kuluttamista varten	22% on eri mieltä	

Yli puolet opiskelijoista eli 55 % mieluummin säästää rahaa, kuin kuluttaa niitä. Alhaisin prosenttiosuus (22 %) oli viimeisellä väittämällä eli opiskelijat uskovat, ettei rahaa tule käyttää. Kokonaisuudessaan opiskelijoiden taloudellisen asenteen prosenttien keskiarvo oli 47 %.

Vain 75 % Haaga-Helian opiskelijoista arvioi taloudellisen lukutaitonsa korkealla tasolla. Kuten tuloksista voidaan nähdä, tämä arvo on kuitenkin paljon enemmän. Liitteessä 3 esitetään havaintoja, jotka ansaitsevat huomiota. Se sisältää kuvioit opiskelijoiden opiskelualoittain jaotelluista vastauksista, jossa opiskelijat tekivät usein virheitä vastauksissaan ja otetaan huomioon heidän opiskelualansa. Assistentin ja journalismin koulutuksen opiskelijat tekivät eniten virheitä kyselyn vastauksissa. Virheitä esiintyi esimerkiksi inflaatiota ja sijoitusta koskevissa kysymyksissä. Myös hotelli-, ravintola-, ja matkailualan opiskelijoita tekivät samoja virheitä, mutta vähemmässä määrin.

Liiketalouden alan opiskelijat tekivät vähemmän virheitä, mutta esimerkiksi taas inflaation kysymyksissä havaintaan virheitä. Sen lisäksi he tekevät taloudellisia päätöksiä itse enemmän kuin kukaan muu, mutta myös useimmiten heillä ei ole tarpeeksi rahaa vuoden aikana. Tietojenkäsittelyn ja finanssialan opiskelijat osoittivat hyviä tuloksia.

Haaga-Helian ammattikorkeakoulun opiskelijoille tehty tutkimus osoitti, että opiskelijoiden taloudellinen lukutaito on melko korkealla tasolla. Tämä näkyy taloudellisessa tietämyksessä ja taloudellisessa käyttäytymisessä. Syitä opiskelijoiden korkeaan taloudelliseen lukutaitoon ei sisällytetty tutkimukseen. On mahdollista, että hyvä osaaminen näkyy, koska tutkimus on tehty ammattikorkeakoulussa. Korkea koulutustaso antaa mahdollisuuden saada taloudellista tietämyksen ja seurata itse omia talousasioita.

Vaikka taloudellinen lukutaito on korkea, se ei tarkoita, että sitä ei tarvitse parantaa. Korkeakoulun opiskelijat ovat jo hankkineet jonkin verran taloudellista lukutaitoa aiemmissa opinnoissaan. Joten heti ensimmäisestä opiskeluvuodesta lähtien kävi ilmi, että heillä on jo riittävät taidot tutkituissa osioissa. Koulutuksen tehokkuutta tulisi mitata säännöllisesti esimerkiksi osallistumalla PISA-tutkimuksen talousosioon, kuten tehtiin jo Suomessa vuonna 2018. Lisäksi se tulisi tarkistaa säännöllisesti käyttämällä tätä kyselyä nimenomaan tässä oppilaitoksessa joka vuosi.

Olisi mielekästä järjestää seminaari eri aiheista, esimerkiksi taloustieteen perusteista, investoinneista, kuinka tehdä oma budjetti, missä ja miten vertailla erilaisia rahoitustuotteita. Sitä ei tulisi toteuttaa oppituntina, koska jotkut eivät ole aina kiinnostuneita tästä. Erilaisia lyhyitä videoita voidaan tehdä. Joskus ihminen itse ei löydä aikaa tällaiseen koulutukseen. Joskus lyhyt video Internetissä voi tarjota paljon hyödyllistä tietoa. Voidaan myös tehdä pieniä esitteitä, joissa on lyhyt teksti ja hyödyllisiä tietoja. Tärkeintä on, että opiskelijoista tulee halukkaita tutkimaan sitä, mikä on elämässä äärimmäisen välttämätöntä. Heidän elämänlaatunsa ja hyvinvointinsa riippuvat siitä.

6.2 Opinnäytetyöprosessin ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa otetaan huomioon tutkimuksen reliabiliteettiin ja validiteettiin vaikuttavat tekijät. Niiden avulla arvioidaan, onko tutkimus luotettava ja vastaako se tutkimuksen esittämiin kysymyksiin.

Opinnäytetyöprosessi alkoi laatimalla opinnäytetyösuunnitelmaa, jossa hahmoteltiin tutkimuksen sisältö, merkitys ja tavoitteet. Opinnäytetyön alussa tutustettiin aikaisemmin tehtyihin opinnäytetöihin ja kirjallisuuteen tästä aiheesta. Tällä tavalla muodostettiin kattava käsitys työhön liittyvistä aiheista. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa arvioitiin, mikä tutkimusmenetelmä sopii parhaiten työn tavoitteisiin. Aikaisempien tutkimusten perusteella sopivin oli kvantitatiivisen tutkimusmenetelmä.

Tutkimus tehtiin sähköisellä kyselylomakkeella. Tutkimuksessa käytettiin OECD:n kyselylomakkeen sekä Kalmin ja Ruuskasen oman tutkimuksen lomakkeen yhdistelmää. Tavoitteena oli varmistaa kyselyn luotettavuus. Mutta kuten luvussa 4.2. todettiin, jotkut kysymykset jätettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle, mikä on saattanut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Tutkimuksen luotettavuuden suhteen on otettava huomioon se, että kyselylomakkeet lähetettiin suoraan tutkimuksen kohteena olevalle opiskelijaryhmälle. Tässä tosiasiassa ei voi olla virhettä, koska kyselyn lähetti Haaga-Helian tietohallinto yksikkö suoraan Haaga-Helian opiskelijoille sähköpostitse.

Kyselylomake on suunniteltu huolellisesti vastaamaan tutkimuksessa esitettyjä kysymyksiä. Lisäksi tutkimuksessa käytettiin tiettyä rakennetta mahdollisen sekaannuksen välttämiseksi kysymyksissä. Kyselylomakkeessa on viisi pääosaa, jotta kysymyksiin vastaava voi ymmärtää kyselyn rakenteen. Tällä tavalla pyrittiin varmistumaan kyselyn validiteetista.

Tuloksena oleva materiaali käsiteltiin ja analysoitiin Excelissä. Viedyt tulokset ja saatujen tulosten analyysi on myös dokumentoitu luotettavuuden parantamiseksi. Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimuksen validiteetti oli kokonaisuudessaan hyvä. Suoritettu tutkimus antoi tietoa, jonka avulla voidaan vastata esitettyihin kysymyksiin. Lisäksi tietopohja oli hyvin sidoksissa tehtyyn tutkimukseen. Tutkimuksen reliabiliteetti koettiin myös hyväksi.

6.3 Oman oppimisen arviointi

Henkilökohtaisesti minun oli vaikea suorittaa opinnäytetyöni, mutta olen tyytyväinen opinnäytetyöprosessiin. Opinnäytetyöprosessi käynnistyi syyskuussa 2020. Suunnitelman mukaan minun piti saada opinnäytetyö valmiiksi joulukuussa 2020, mutta CoVID-19 aiheuttaman tilanteen takia työn valmistuminen viivästyi. Kysely oli kuitenkin tehty lokakuussa. Marraskuun aikana tietoperusta oli melkein valmis suunnitelman mukaan, ja samalla tutkimuksen tulosten paljastamiseksi jatkettiin työtä. CoVID-19 takia kirjastot ja julkiset paikat olivat suljettuina suurimman osan vuodesta. Työskentely kotona ei ole paras vaihtoehto minulle henkilökohtaisesti. Vuoden 2021 alussa alkoi suuntautumisharjoittelu, mikä myös viivästytti opinnäytetyön kirjoittamista. Opinnäytetyön viimeistely jäi huhtikuulle.

Kirjallisuuslähteiden etsiminen ei vienyt paljoa aikaa, melkein kaikki ovat vapaasti saatavilla Internetissä. Muut lähteet olivat e-kirjamuodossa, vaikka suosin painettuja paperiversioita. Paljon enemmän aikaa käytettiin kirjallisiin lähteisiin tutustumiseen, lukemiseen, kääntämiseen ja ymmärtämiseen. Opinnäytetyön kirjoittamisprosessi oli melko vaikea. Itse tutkimuksen laajuus ja luetun kirjallisuuden määrä ovat melko mittavat. Tämän lisäksi suomi ja englantia eivät ole äidinkieliäni, tämä osoittautui myös haasteeksi minulle.

Loppujen lopuksi opinnäytetyölle ennakkoon asettamani tavoitteet toteutuivat, sain vastauksia tutkimuskysymyksiini. Työssäni vahvistin itsehallintataitojani, tiedonhakutaitojani ja opin paljon tutkimuksen tekemisestä. Vahvuuteni opinnäytetyöprosessissa oli yksimielinen lähestymistapa ja kiinnostus opinnäytetyön aihetta kohtaan.

Lähteet

Atkinson, A. & Messi, F.-A. 2012. Measuring Financial Literacy. Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. Luettavissa:

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k9csfs90fr4-en.pdf?expires=1600785281&id=id&accname=guest&checksum=9093149166AED70D5F20BB40725206F6> . Luettu: 22.9.2020.

G20/OECD INFE report on adult financial in G20 countries. 2017. Germany. Luettavissa:

<http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf> . Luettu: 22.9.2020.

G20/ OECD INFE Policy Guidance on digitalisation and financial literacy. 2018. Luettavissa:

<http://www.oecd.org/finance/G20-OECD-INFE-Policy-Guidance-Digitalisation-Financial-Literacy-2018.pdf> Luettu: 11.11.2020.

Grifony, A. & Messy, F.-A. 2012. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private. Current Status of National Strategies for Financial Education: A Comparative Analysis and Relevant Practices. Luettavissa:

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k9bcwct7xmn-en.pdf?expires=1601820150&id=id&accname=guest&checksum=BCB493FE4FA4DF8B27A3FD8C94600037> . Luettu: 4.10.2020.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing Oy. e-kirja. Luettavissa:

<https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-37-6495-1> Luettu: 17.11.2020.

Kagan, J. 2020. Investopedia. Economy. Economics. Generation X (Gen X). Luettavissa:

<https://www.investopedia.com/terms/g/generation-x-genx.asp> Luettu: 6.11.2020.

Kalmi, P. 2013. Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki. Kansantaloudellinen aikakauskirja -

109, vsk.- 2/2013. Luettavissa: <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/09/kalmi.pdf>. Luettu: 22.9.2020.

Kalmi, P. & Ruuskanen O.-P. 2016. Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. Kansantaloudellinen aikakauskirja -

112, vsk.- 1/2016. Luettavissa: https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/03/kalmi_ruuskanen.pdf . Luettu: 1.10.2020.

- Kemell, K. 2020. Opinnäytetyö. Nuorten taloudellinen lukutaito: 4H-yrittäjäkurssilaiset. Vaasan yliopisto. Luettavissa: https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/10459/UVA_2020_Kemell_Kati.pdf?sequence=2&isAllowed=y . Luettu: 1.10.2020.
- Lusardi, A.& Mitchell, O.S. 2011. Financial literacy around the world: An overview. NBER Working Paper No. 17107. Cambridge. Luettavissa: <https://www.nber.org/papers/w17107.pdf>. Luettu: 4.10.2020.
- Maunu, T. & Tenhunen, S. 2010. Eläkesäästäminen psykologisen taloustieteen näkökulmasta. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2010:8. Luettavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129093/Elakesaastaminenpsykologisentalousieteenna-kokulmasta.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu: 12.11.2020.
- Meier, S. & Sprenger, C. 2008. Discounting financial literacy: Time preferences and participation in financial education programs. Discussion Paper No. 3507. IZA. Germany. Luettavissa: <http://ftp.iza.org/dp3507.pdf> Luettu: 11.11.2020.
- OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies. 2016. Paris. Luettavissa: <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf> Luettu: 5.10.2020.
- OECD/PISA 2020. PISA 2018 Results. Are students smart about money? Volume IV. PISA, OECD Publishing, Paris. Luettavissa: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/48ebd1ba-en.pdf?expires=1603715734&id=id&accname=quest&checksum=687324483AB97F98C4E6E6AB61E89EAF> Luettu: 26.10.2020.
- Peura-Kapanen, L. 2012. Nuorten talousosaamisen edistäminen. Opas toimijoille. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki. Luettavissa: https://muntalous.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorten-talousosaamisen-edista%CC%88minen_Opas-toimijoille_Kuluttajatutkimuskeskus-2012_Liisa-Peura-Kapanen.pdf Luettu: 4.11.2020.
- Peura-Kapanen, L. & Lehtinen A.R. 2011. Nuorten taloudellinen osaaminen. Määrittelyä, toimijoita, materiaaleja. Kuluttajatutkimuskeskus. Luettavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152345/Nuorten_taloudellinen_osaaminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Luettu: 22.9.2020.

Raijas, A., Kalmi, P., Ranta, M. & Ruuskanen, O.-P. 2020. Suomalaisten talousosaaminen – Analyysi 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella. Verkkojulkaisu. Helsinki. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16991/A119.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu: 26.10.2020.

Raijas, A. & Uusitalo, O. 2012. Nuoret ja talousosaaminen. Kuluttajatutkimuskeskus. Tampereen yliopistopaino 2012. Luettavissa: https://muntalous.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuoret-ja-talousosaaminen_Kuluttajatutkimuskeskus-2012_Raijas-Uusitalo.pdf Luettu: 26.10.2020.

Rehn, O. 2018. Suomen pankki. Talouslukutaito 2020-luvulla. Luettavissa: https://www.suomenpankki.fi/globalassets/fi/raha-ja-maksaminen/maksujarjestelmat/suomen-pankki-katalystina-maksuneuvosto/maksuneuvoston_e-kirjanen_2018_talouselukutaito_2020-luvulla.pdf. Luettu:22.9.2020.

Rönkkö, M. 2019. Opinnäytetyö. Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opiskelijoiden taloudellinen lukutaito. Vaasan ammattikorkeakoulu. Luettavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/160687> . Luettu: 25.9.2020.

Shim, S., Xiao, J.J., Barber, B. L., Lyons, A.C. 2009. Pathways to life success: A conceptual model of financial well-being for young adults. Journal of Applied Developmental Psychology. Volume 30. Luettavissa: https://www.academia.edu/18480623/Pathways_to_life_success_A_conceptual_model_of_financial_well_being_for_young_adults Luettu: 16.11.2020.

Strömbäck, C., Lind, T., Skagerlund, K., Västfjäll, D. & Tinghög G. 2017. Does self-control predict financial behavior and financial well-being? Journal of Behavioral and Experimental Finance. Volume 14. Luettavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214635017300291> Luettu: 11.11.2020.

Tanninen, T. 2019. Euro & talous. Suomen pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta. Blogi. Digitalisaatio haastaa ja edistää talousosaamista. Luettavissa: https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16037/ET_blogi_31.1.2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu: 6.11.2020.

Tilastokeskus 2020. Käsitteet. Survey-tutkimus. Luettavissa: https://www.stat.fi/meta/kas/survey_tutkimus.html Luettu: 24.11.2020.

Yakovovski, P.J., Lusardi, A. & Hasler, A. 2018. Millennial financial literacy and Fin-tech use: who knows what in the digital era. TIAA Institute. Luettavissa: https://www.tiaainstitute.org/sites/default/files/presentations/2018-09/TIAA%20Institute-GFLEC_Millennial%20P-Fin%20Index_September%202018.pdf Luettu: 4.11.2020.

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Hei!

Olen finanssialan tradenomiopiskelija ja teen opinnäytetyötäni taloudellisesta lukutaidosta. Kyselylläni haluaisin selvittää millä tasolla Haaga-Helian ammattikorkeakoulun opiskelijoiden taloudellinen lukutaito on.

Taloudellinen lukutaito tarkoittaa henkilön kykyä ymmärtää kotitalouden hoitamiseen liittyviä asioita ja kykyä soveltaa tietoa käytännössä. Tämä termi koostuu kolmesta osa-alueesta, joita ovat taloudellinen tietämys, käyttäytyminen ja asenteet. Kyselylomake koostuu näihin alueisiin liittyvistä kysymyksistä ja lausunnoista.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 5 minuuttia. Saadut vastaukset käsitellään ehdottomasti anonymisti ja luottamuksellisesti.

Alla olevasta linkistä pääset vastaamaan kyselyyn ja vastaathan viimeistään 1.11.2020.

(linkki kyselyyn)

Kiitos etukäteen vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin

Marina Gribovich

Liite 2. Kyselylomake

Haaga-Helian ammattikorkeakoulun opiskelijoiden taloudellinen lukutaito

I. Taustatiedot

1. Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu

2. Ikä

- 18 - 21 v
- 22 - 25 v
- 26 - 29 v
- 30 v tai yli

3. Koulutusohjelmani on

- Finansi- ja talousasiantuntijan koulutus
- Liiketalouden koulutus
- Liiketoiminnan palveluratkaisujen ja kielten koulutus
- Myyntityön koulutus
- Tietojenkäsittelyn koulutus
- Hotelli- ja ravintola-alan liikkeenjohdon koulutus
- Matkailun liikkeenjohdon koulutus
- Matkailun koulutus
- Ruokatuotannon johtamisen koulutus
- Journalismin koulutus
- Liikunnan ja vapaa-ajan koulutus
- Muu, mikä?

4. Vuositulosi ennen veroja

- Alle 10 000 euroa
- 10 000 - 20 000 euroa
- Yli 20 000 euroa

II. Taloudellinen tietämys

5. Otto sai 500 euroa lahjaksi ja haluaa ostaa ensi vuonna uuden PS5, joka maksaa 500 euroa. Inflaatio tänä vuonna on 2%.

Pystyykö Otto ensi vuonna ostamaan PS5 lahjaksi saamallaan rahalla, jos sen hintakehitys noudattaa inflaatiota?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

6. Linaat 25 euroa ystävällesi eränä iltana ja hän antaa sinulle 25 euroa takaisin seuraavana päivänä. Kuinka paljon korkoa hän on maksanut tällä lainalla?

Vastaus (%):

7. Oletetaan, että laitat 100 euroa säästötillille, jonka nettokorkokanta on 2%. Et tee enää maksuja tälle tilille, etkä nosta tililtä rahaa. Miten paljon tilillä on rahaa ensimmäisen vuoden lopussa, kun koron maksu suoritetaan?

- 98 euroa
- 100 euroa
- 102 euroa
- 112 euroa
- 120 euroa
- En osaa sanoa

8. Sijoituksessa, jossa on korkea tuotto, on yleensä myös korkea riski.

- Tosi
- Epätosi
- En osaa sanoa

9. Korkea inflaatio tarkoittaa elinkustannusten vuotuista laskua.

- Tosi
- Epätosi
- En osaa sanoa

10. Mikäli ostat laajan valikoiman osakkeita osakemarkkinoilla, niin sijoittamisen riski on suurempi, kuin sijoittaessa rahasi yhteen kohteeseen.

- Tosi
- Epätosi
- En osaa sanoa

III. Taloudellinen käyttäytyminen

11. Kuka on vastuussa päivittäisten kotitalouden varojesi koskevien päätösten tekemisestä?

- Teen nämä päätökset itse
- Teen nämä päätökset jonkun toisen kanssa
- Joku muu tekee nämä päätökset
- En tiedä

12. Teetkö jotain seuraavista itsellesi tai kotitaloudellesi?

	Erittäin harvoin	Melko harvoin	Melko usein	Erittäin usein
Teen harkittuja ostoksia (aina mietin "Onko minulla tarpeeksi rahaa ostoksille?")	☐	☐	☐	☐
Maksan laskut ajoissa	☐	☐	☐	☐
Seuraan tarkasti omia talousasioitani / raha-asioitani	☐	☐	☐	☐

13. Viimeisten 12 kuukauden aikana olen säästänyt rahaa seuraavilla tavoilla:

- Käteisten säästäminen kotona tai lompakossa
- Säästäminen tavalliselle käyttö-/ pankkitilille
- Säästäminen säästö- / talletustilille
- ASP-tili (asuntosäästöpalkkiotili)
- Rahastot
- Osakkeet
- Joukkovelkakirja- ja indeksilainat
- En ole säästänyt aktiivisesti
- Muuten, miten?

14. Joskus ihmiset huomaavat, että tulot eivät täysin kata heidän menojaan.

Onko sinulle henkilökohtaisesti käynyt näin viimeisen 12 kuukauden aikana?

- Kyllä
- Ei

15. Onko sinulla taloudellisia tavoitteita (esimerkiksi auton / asunnon ostaminen jne.)?

- Kyllä
- Ei

16. Yrititkö saavuttaa sinun taloudellisia tavoitteita?

- Kyllä
- Ei

IV. Taloudellinen asenne

17. Arvioi 5 pisteen asteikoilla missä määrin esitetty väittämä pitää kohdallasi paikkansa?

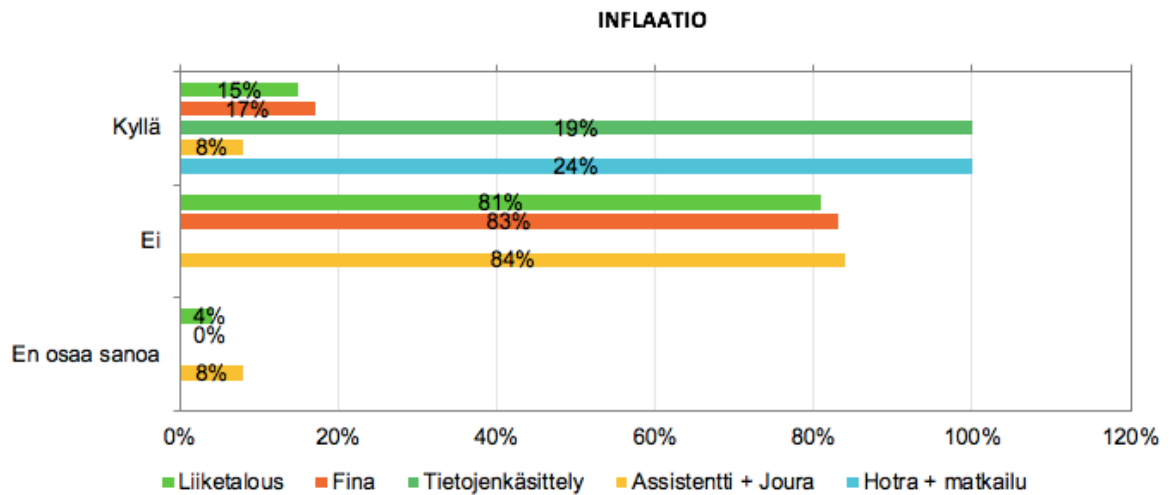
	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Minulla on tapana elää tänään ja antaa huomisen hoitaa itsensä	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on tyydyttävämpää käyttää rahaa kuin säästää sitä pitkällä aikavälillä	☐	☐	☐	☐	☐
Raha on kuluttamista varten	☐	☐	☐	☐	☐

V. Itsearvio talousosaamisesta

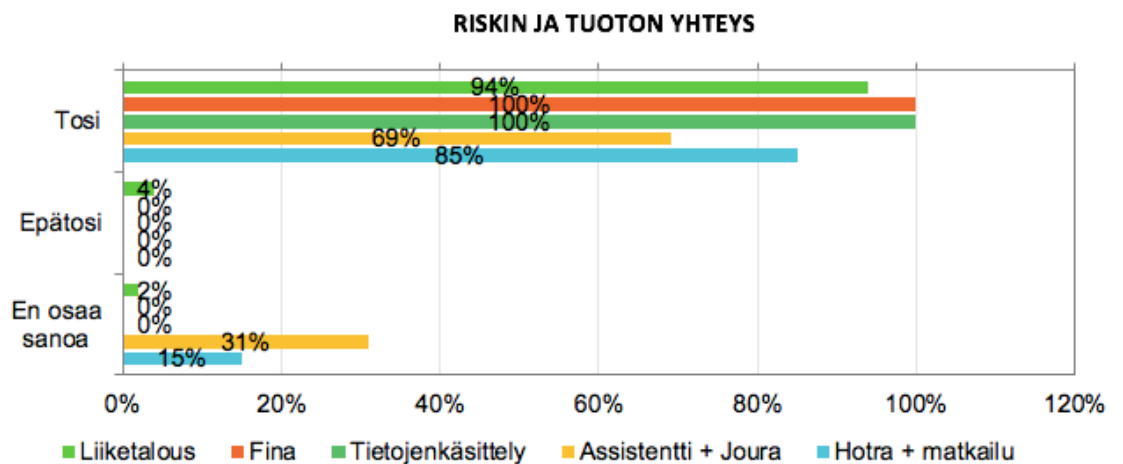
18. Kuinka arvioit taloudellista osaamistasi?

- Täysin riittämätön
- Jossain määrin riittämätön
- Neutraali
- Jossain määrin riittävä
- Täysin riittävä

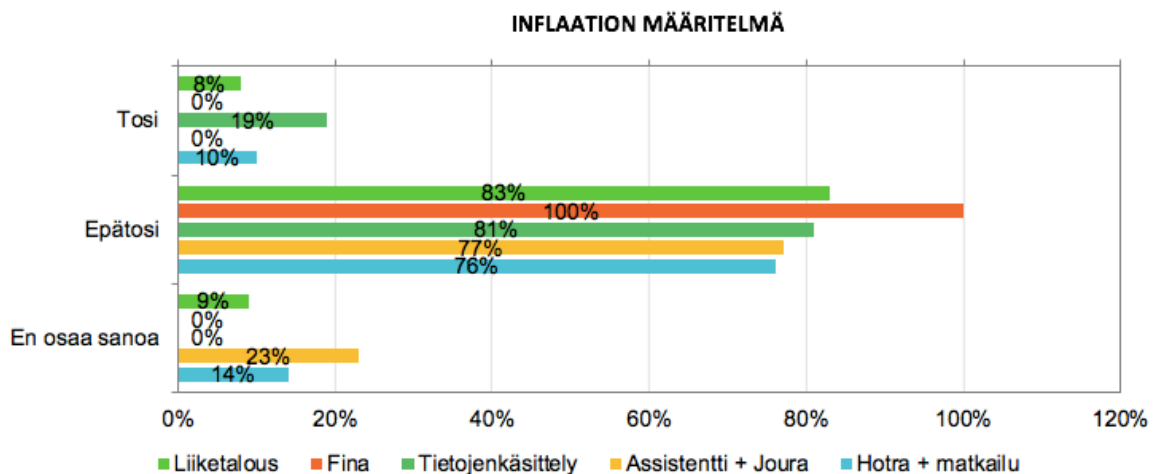
Liite 3. Havainnot

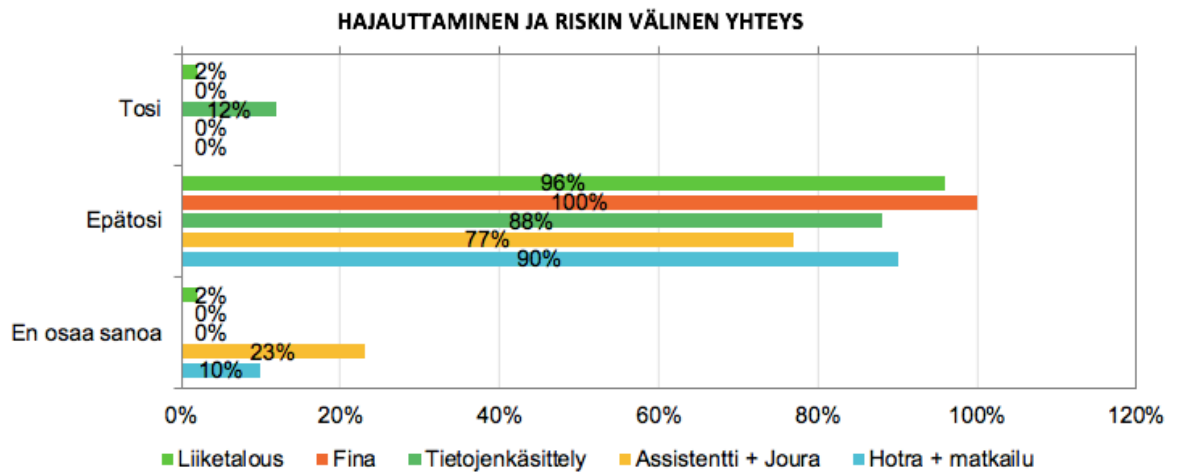
Kuvio 22. Koulutusalat. Inflaatio

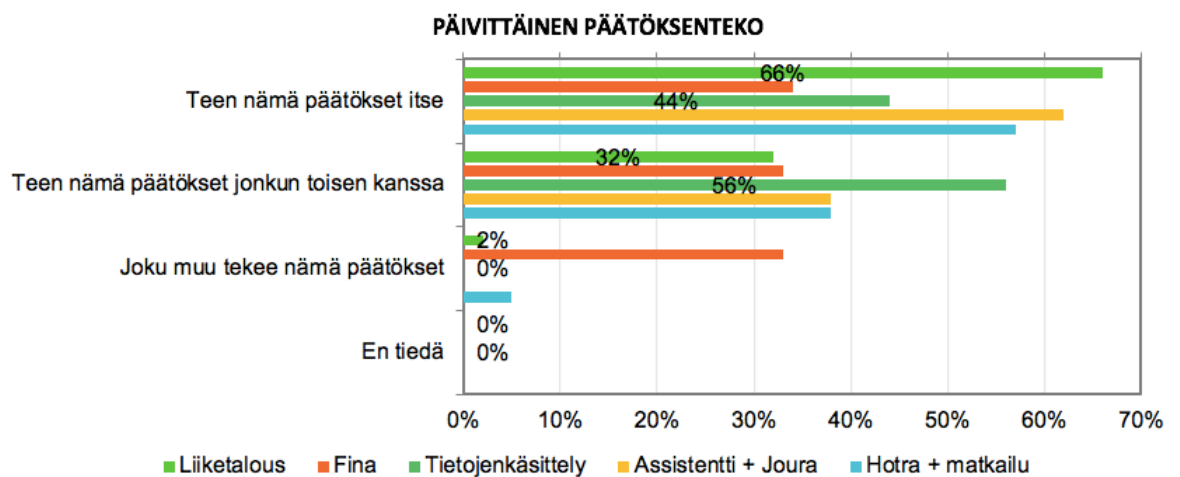
Kuvio 23. Koulutusalat. Riskin ja tuoton yhteys

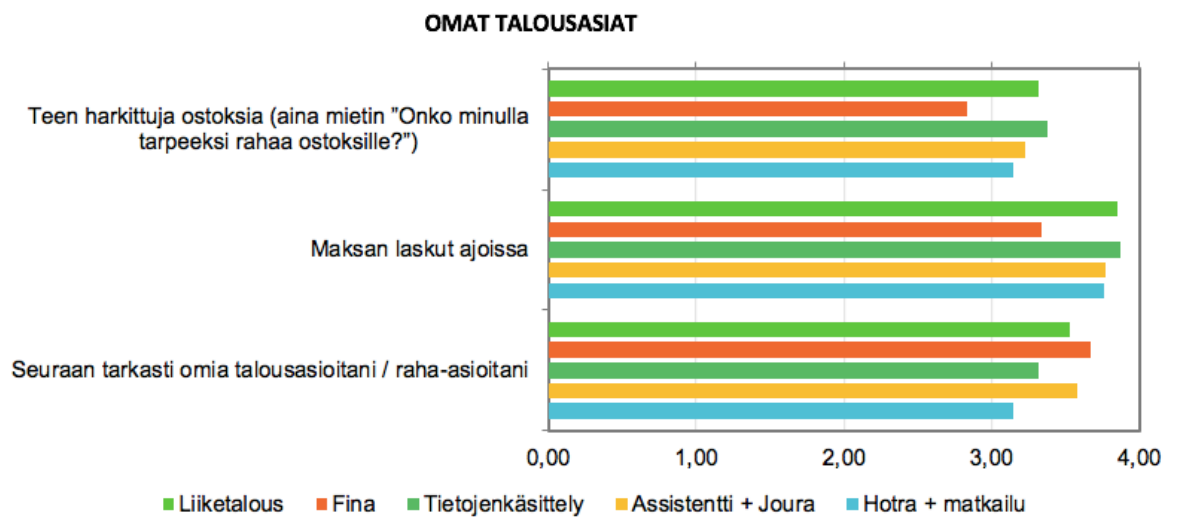
Kuvio 24. Koulutusalat. Inflaation määritelmä

Kuvio 25. Koulutusalat. Hajauttaminen ja riskin välinen yhteys

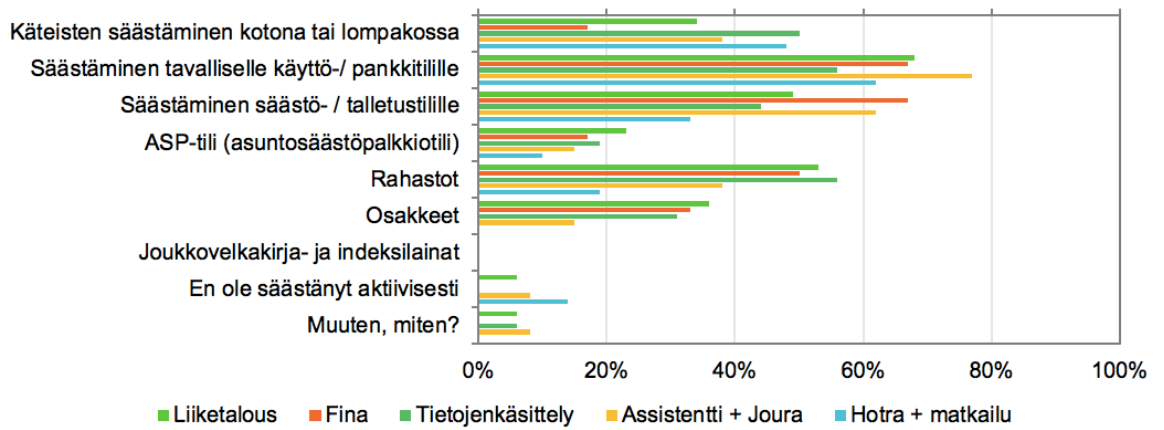

Kuvio 26. Koulutusalat. Päivittäinen päätöksenteko

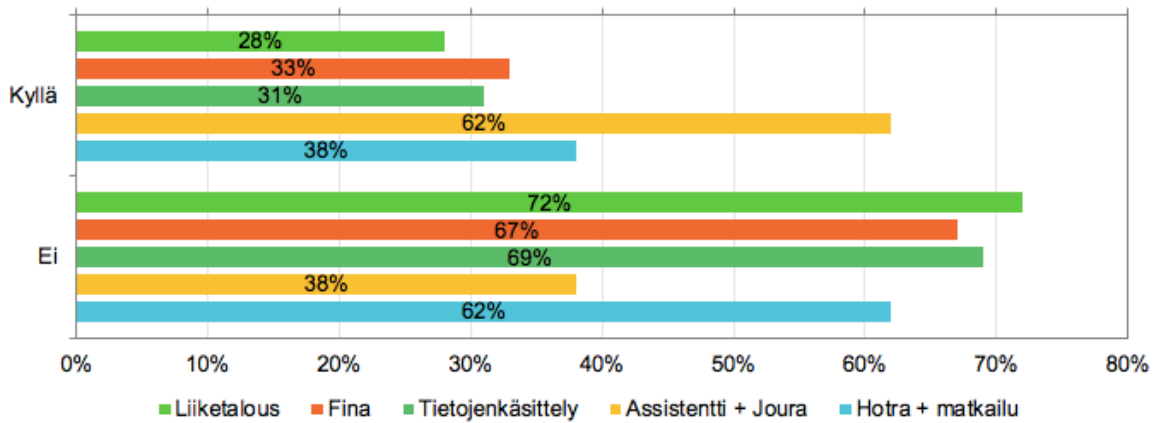
Kuvio 27. Koulutusalat. Omat talousasiat

SÄÄSTÄMINEN

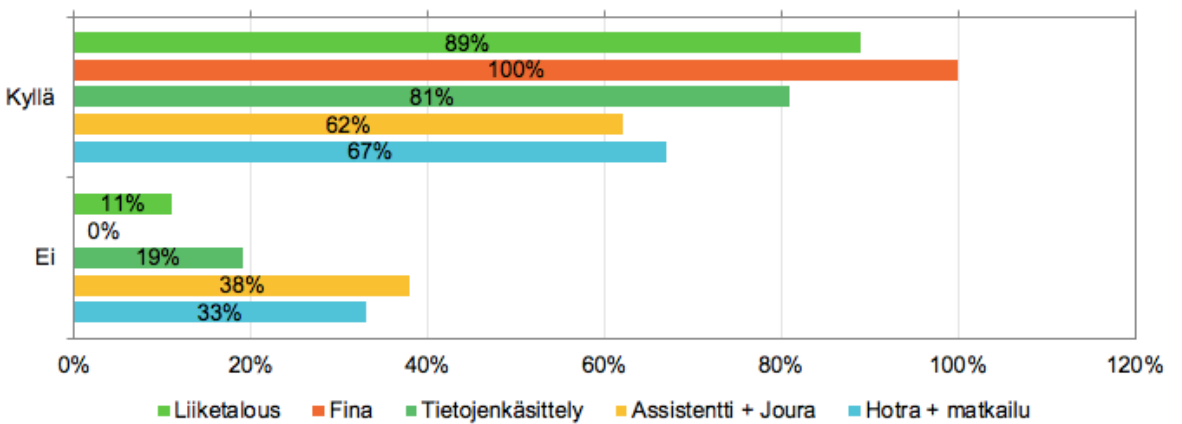
Kuvio 28. Koulutusalat. Säästäminen

VAROJEN RIITTÄVYYS VUODEN AIKANA

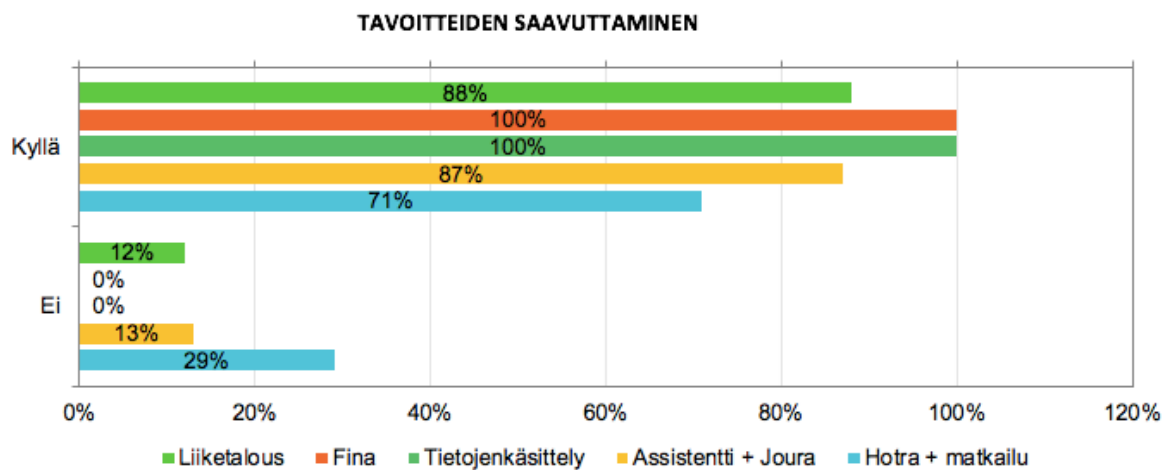

Kuvio 29. Koulutusalat. Varojen riittävyys vuoden aikana

TALOUDELLISTEN TAVOITTEIDEN ASETTAMINEN

Kuvio 30. Koulutusalat. Taloudellisten tavoitteiden asettaminen

Kuvio 31. Koulutusalat. Tavoitteiden saavuttaminen